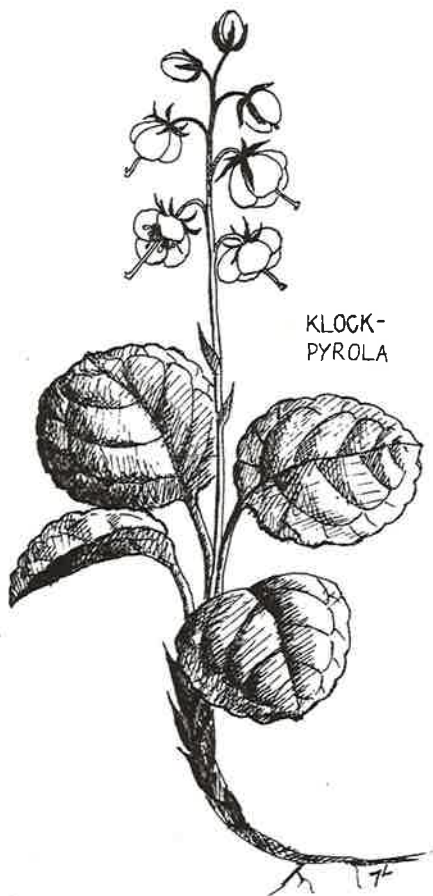

växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

KLOCK-
PYROLA

Nr 3
1994
Årg. 12

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst).

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 1994 är 80 kr för dig som inte är medlem i SBF. 5 kr av denna avgift går till medlemskap i SBF. Om du redan är medlem i SBF, genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift (SBT), är årsavgiften 75 kr. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

Prenumeration på SBT beställes genom Britt Snogerup, Botaniska museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund, postgiro 446 50 72 - 9. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 420 sidor. Prenumerationsavgiften för 1994 är 245 kr.

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Bengt Stridh, Flisavägen 36, 1 tr, 723 53 Västerås, 021/84 23 07
 Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1A, 803 20 Gävle, 026/12 46 31
 Rosa Wallgren, Källparksgatan 2, 754 32 Uppsala, 018/21 04 29
 Mats Wedin, Gnejsvägen 7 A, 752 42 Uppsala, 018/55 22 39

GÄBS styrelse 1994

Ordförande	Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10 Arbrå	0278/400 57
			telefonsvarare och fax:	0278/409 59
Vice ordf.	Peter Ståhl	Majvägen 30	803 33 Gävle	026/18 72 78
Sekreterare	Jens Hansen	Bondarv 2242	820 40 Järvsö	0651/470 87
Kassör	Stefan Olander	Björkhamreg. 8D	821 31 Bollnäs	0278/155 31
	Bengt Stridh	adress enligt ovan		
	Björn Wannberg	Ormvråksvägen 7	756 52 Uppsala	018/32 07 59
	Åke Ågren	Ringvägen 9 E	826 50 Söderhamn	0270/105 03
suppleant	Gunni Hedkvist	Främlingshemsv. 18	810 22 Årsunda	026/402 11
suppleant	Leif Kihlström	Getryggen 6	810 41 Forsbacka	026/29 30 03

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapetets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska florán i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlasrutor. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Kjell Wallin som handhavare av floranutor och Birgitta Hellström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 187 medlemmar varav 14 familjemedlemmar (1994-09-01).

Omslagsbild av Jonas Lundin, Gävle.

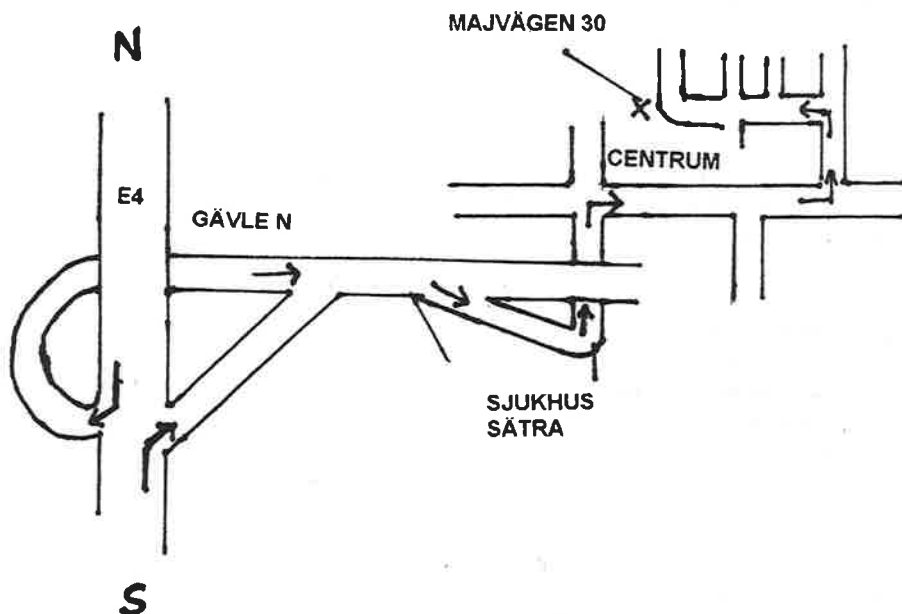
GÄBS höstmöte 16 oktober

Missa inte GÄBS höstmöte! Det hålls i år i Gävle där vi träffas hemma hos Peter Ståhl söndagen den 16 oktober kl. 10.00.

För tågresenärer norrifrån finns lämpligt tåg som kommer till Gävle C 9.52. Bil möter om Du i förväg ringer Gunnar Nilsson 026/12 46 31.

Tag med dina vänner, pressade växter, diabilder och annat som kan intressera. Informella övningar med fika- och lunchpauser. Beräknad avslutning vid 17-tiden. Tåg norrut går 18.07

Peters adress är Majvägen 30, Gävle. Karta för bilister nedan!

Pricknattljus *Oenothera rubricaulis* ny art i Hälsingland

Bengt Stridh

I Svensk Botanisk Tidskrift 4/1994 beskriver John Kraft pricknattljus som en ny art för Sverige. Arten skildes ut på herbariebelägg redan i början på 1960-talet av en polsk botanist, men detta har inte tidigare beaktats av svenska botanister. Pricknattljus påminner om nattljus *Oenothera biennis* och den har ofta kallats nattljus på herbariebelägg. John Kraft fann 1992 pricknattljus i Landskrona vilket initierade en studie i landets herbarier. Thomas Karlsson fann vid denna studie många belägg av pricknattljus från Sverige. Tillsammans med John Krafts fynd i Skåne är 64 lokaler nu kända. Det första fyndet i Sverige är från Närke 1841.

I Hälsingland finns ett belägg av pricknattljus från Hudiksvall 1954, vilket

tillsammans med ett fynd i Medelpad är de enda i Norrland (sorry Gästrikland).

I Hälsinglands herbariedatabas finns uppgifter om nattljus insamlade 1951 på Håstaholmen, Hudiksvall, av A.F. Westerlund. Beläggen finns i Lund och på Riksmuseet. Fyndet från 1954 saknas av någon anledning i vår databas (se där, man skall inte lita blint på vad datorer spottar ut).

Skillnaderna mellan de två arterna framgår av nedanstående tabell, som tagits ur SBT 4/1994

Pricknattljus finns ej beskriven i någon av våra svenska florum. Däremot förefaller teckningen av "nattljus" i Den Nordiska floran vara pricknattljus, att döma av de två första karaktärerna i tabellen nedan.

Tabell 1. Skillnader mellan pricknattljus *Oenothera rubricaulis* och nattljus *O. biennis*. Mått inom parentes är ovanliga (95 % av mätningarna faller inom intervallet utanför parenteserna).

Karaktär	<i>Oenothera rubricaulis</i>	<i>Oenothera biennis</i>
Borst på stam och fruktämne	med purpurröd, vårtlik bas	utan vårtlik bas eller med gulbrun, vårtlik bas
Blomställningens huvudaxel	rödanlupen	grön
Blompipens längd ¹	18–26(–29) mm	(25–)26–38 mm
Foderbladens längd ²	14–20(–23) mm	(16–)18–33 mm
Kronbladens längd ³	10–20 mm	15–30 mm
Kronbladens bredd ⁴	9–18 mm	18–35 mm
Kronbladens färg ⁵	blekgul	klargul

¹ Enligt mätningar på pressat, svenskt material; på levande exemplar i Landskrona 18–20 resp 30–35 mm.

² Enligt mätningar på utslagna blommor av pressat, svenskt material.

³ Enligt Rostański 1982; på levande exemplar i Landskrona 18–20 resp 20–35 mm.

⁴ Enligt Rostański 1982.

⁵ Enligt iakttagelser på levande exemplar i Landskrona.

Sökte gullpudra - fann stor lokal med sårläka

Birgitta Hellström

I flera år har jag vetat om att gullpudra setts i min floraruta, 13H4c, nära Forsbacka, men inte exakt var. Jag tog kontakt med den person som sett den och hon beskrev för mig hur lokalen såg ut. Den skulle finnas i ett dike efter en skogsbilväg som jag kände till. Att jag var så angelägen att finna den här lokalen var att jag inte hade påträffat gullpudra förut i just den här rutan och jag ville så gärna sätta ett kryss för den arten också. Nu i år skulle det bli av att leta efter den.

Väl framme vid skogsbilvägen steg jag av cykeln och gick, för det mesta i diket, för att inte missa gullpudran. Den skulle ju blomma nu så det skulle vara lätt att se den tyckte jag. Efter 2 km vandring i diket utan att hitta gullpudran var jag ganska trött på att leta efter den och jag var nära att ge upp - jag hade ju 1,3 km kvar att söka på. Jag hade nu kommit upp till en vändplan där ena förgreningen av skogsbilvägen slutade och jag bestämde mig för att ta en fikapaus.

Efter fikapausen hade jag beslutat att klara av den sista biten också, men först gick jag runt uppe på vändplanen för att se hur det såg ut en bit in i skogen, jag hade aldrig varit här förut. Jag hittade en gammal körväg och, nyfiken som jag är, bestämde jag mig för att följa den. Skogen och växtligheten såg intressant

ut och jag visste att i ett stråk på båda sidor om Gavleån fanns det mandelstensdiabas.

Jag passerade *stinksyska* och massor av *blåsippblad* och även ett gryt för grävling eller räva i en gammal kolbotten. Det här var mycket intressantare än att gå i ett vägdike. Blåsippbladen blandades nu med *vitsippblad* och plötsligt, efter 200 m på min vandring står jag mitt bland blad som jag inte har sett förut. Tankarna snurrade runt i mitt huvud. Vad kunde det vara? De var blanka som blåsippblad och liknade vitsippblad i formen, fast de här var trubbiga och inte spetsiga. Det stod helt still - jag kom inte på vad det var. Jag kunde ju inte ta ett blad med mig hem och börja leta i floran, nej, jag måste försöka hitta en blomställning från förra året. Efter en stunds letande hittar jag en sådan och då kände jag genast igen den. Det var ju *sårläka*. Jättekul, tänka att den skulle finnas här och så nära Forsbacka. Jag har bara sett den i kalkrika trakter förut. Att jag inte kände igen bladen berodde på att jag bara har sett blomman förut och inte tittat efter hur bladen sett ut. Runt omkring mig där jag stod fanns sårläkeblad, på vissa ställen marktäckande.

Hur stor var lokalen egentligen? Efter en timmes genomgång i sluttningen och nedanför den kunde jag konstatera att

sårläkan växte på en yta av ca 450 kvm. Lokalen var smalast upptill och blev bredare längre ned. Andra växter som fanns där var helt vanliga, som man kan hitta var som helst, utom *ombär*. Jag tittade efter fler intressanta växtplatser i närheten av *sårläkan* men kunde inte hitta något där. På andra sidan av Gavleån har jag hittat *vårärt* och den fanns bara på en enda fläck. För övrigt fanns där endast helt vanliga växter. Effekten av diabasen tycks endast tränga igenom fläckvis.

Det började nu bli sent på dagen så någon mer grundlig genomgång av skogen kunde det inte bli. Jag skulle ju söka efter gullpudran på hemvägen också och det gjorde jag med glatt mod, fast jag inte kunde hitta den. Men, vad gjorde

det, jag fick ju sätta ett kryss för *sårläka* i stället. Det smällde högre.

I slutet av juni åkte jag tillbaks till *sårläkelokalen* för att räkna hur många det var som blommat och det blev 239 ex. De vegetativa var lite svårare att räkna, men det blev ca 330 ex.

Jag har tagit kontakt med markägaren och tillsammans har vi varit ute och märkt upp lokalen och den har skrivits in i skogsbruksplanen för området så att den ej skall förstöras. Den ligger 500 m Ö om Fösholmen, 13H4c 3611.

Min förhoppning är att skogen längs Gavleån skall genomsökas. Vem vet vad man hittar då? Ca 800 m NO om *sårläkelokalen* hittade jag *skogsfru* för snart 15 år sedan!

Skogskurs i Hälsingland 1-2/10

Ur Naturskyddsföreningens Skogskontakt hämtas följande:

"Hur fungerar nya skogsvårdslagen - kan den användas? Vad händer på skogsfronten? - exkursioner och föredrag - sena kvällar - diskussioner - två dagar fyllda med skogsaktiviteter - anmäl dig nu (före 19/9), kursen öppen för alla som är eller vill bli skogsaktiva."

Kontaktperson är Jonas Rudberg, Box 4625, 116 91 Stockholm, 08 - 702 65 13.

Trubbpilblad x pilblad i Ljusdal

Bengt Stridh

Under botanikdagarna i Abisko i somras passade jag på att ta med en färsk planta av *Sagittaria* från Kyrksjön i Ljusdal för att klarlägga om det var hybriden mellan trubbpilblad och pilblad. Under den långa resan med tåg hade blommorna tappat sin fräschhet men Stefan Ericsson, Umeå, kunde trots det säga att det var hybriden det var frågan om.

Pilblad har tydligt pillika blad där de två bakåtriktade "pilarna" skall vara ungefär lika långa som resten av bladet. Pilblad har purpurfärgade ("purple")¹ ståndarknappar. På trubbpilblad är bladen jämbreda och ofta nästan hela, med endast små "pilar" vid bladens bas. Trubbpilblad har klart gula ståndarknappar.

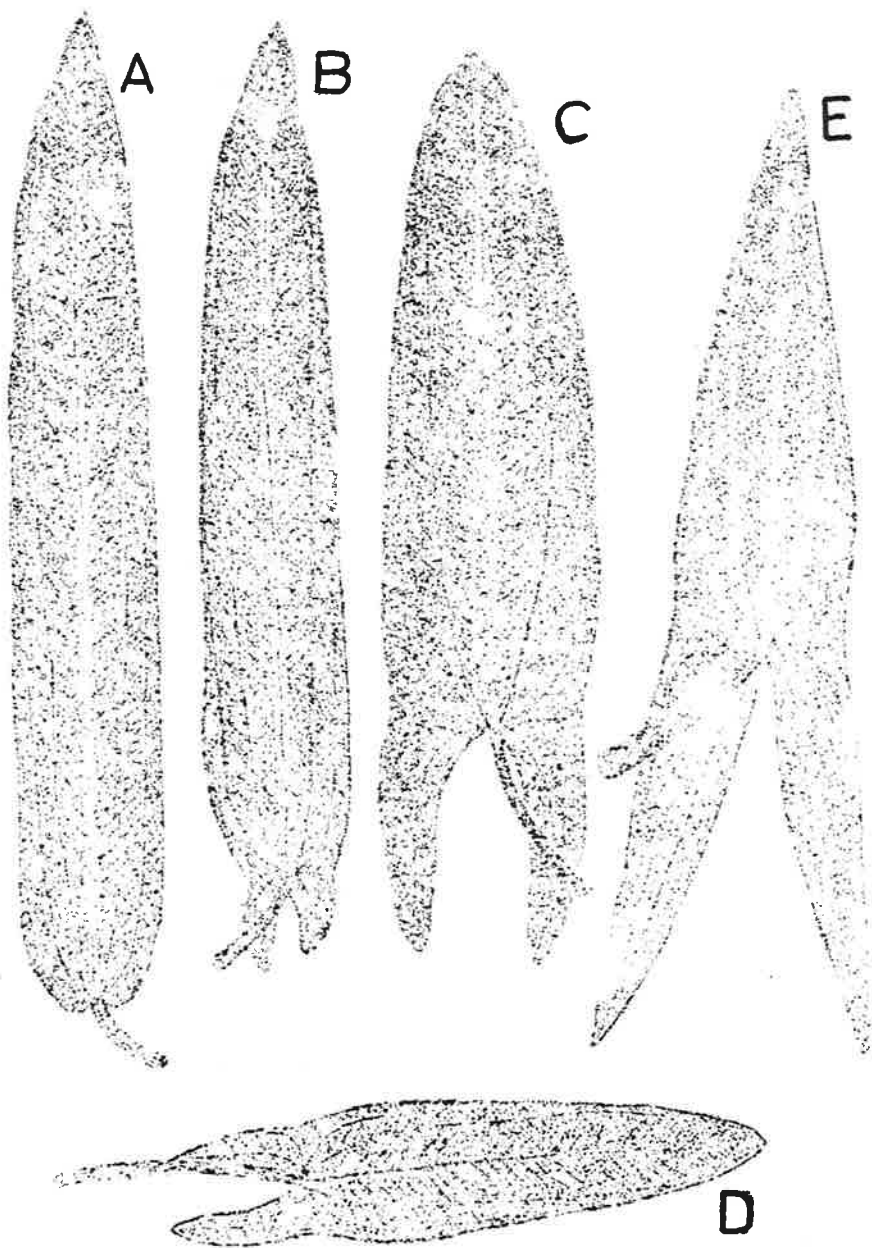
Flytbladen på hybriden är något av ett mellanting med två korta bakåtriktade bladflikar vid bladens bas. Enligt min erfarenhet finns ofta även (något) mindre, elliptiska flytblad helt utan basala flikar. Rosettbladen under vattnet är bandlika. Hybriden har inget gott poll eller fröförökning och den sprider sig därför med utlöpare eller genom att en planta lossnar från botten och bildar vad Lohammar kallar "vinterknoppar" ("winter buds") som kan driva iväg med vattnet. Ståndarknapparna är rödaktiga ("reddish") på hybriden enligt Lo-

hammar. Lohammar anger 1973 att han ej funnit några tidigare litteraturuppgifter om hybriden, men att på två herbariebelägg från 1926 respektive 1946 har angetts att det kan vara en hybrid.

I den första tryckningen av Den nordiska floran² finns en karta som visar Stefan Ericssons uppfattning om utbredningen för hybriden (kartan finns ej med i andra tryckningen av någon anledning). I Norrlands inland anges endast hybriden och ej någon av föräldraarterna, jämför dock Härjedalen nedan.

Allt som jag sett i Ljusdalstrakten vid Ljusnan och de intilliggande sjöarna och som jag tidigare kallat pilblad är med stor sannolikhet hybriden mellan trubbpilblad och pilblad. Den intermediära bladformen hos hybriden stämmer väl in på alla plantor jag sett. Man finner den ofta blommande om vattenståndet har varit tillräckligt lågt under en tid. Jag har tyvärr inte studerat ståndarknapparnas färg speciellt ingående. Ståndarknapparna är inte gula, men om de skall kallas rödaktiga eller purpurfärgade kan jag ur minnet ej avgöra.

Trubbpilblad anges förekomma från Medelpad och norrut^{3,4,5}. Såvitt jag har kunnat finna finns inga fynd från Hälsingland av trubbpilblad. Inga belägg

Blad A och B är trubbpilblad *Sagittaria natans*. Båda bladen är från samma planta.
Blad C och D är hybriden *Sagittaria natans* x *sagittifolia*. Bladen är från två olika lokaler.
Blad E är pilblad *Sagittaria sagittifolia*.

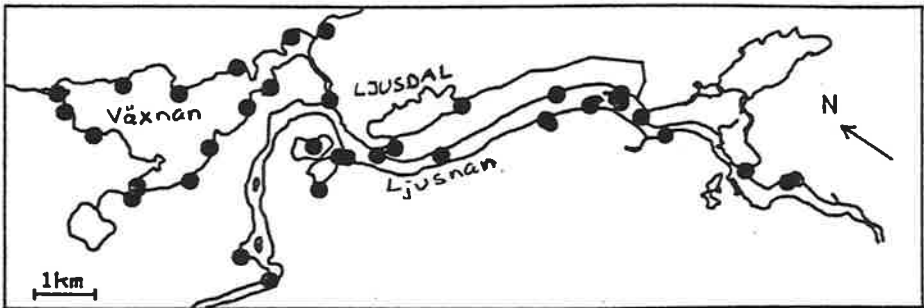
av trubbpilblad finns från Härjedalen⁶.

Pilblad går upp till Ångermanland. Mascher⁷ anger att endast ett säkerställt fynd av arten i ren form finns i Ångermanland. Mascher skriver att hybriderna växer i samma miljöer som de rena arterna och att hybriderna troligen är vanligare än föräldraarterna, särskilt i älvarna. Danielsson anger ett otvetydigt belägg av pilblad från Härjedalen från 1887 och ett fynd av några lösflytande blad som troligen tillhör hybriderna.

Samla belägg

Hur är det egentligen med pilbladen i Hälsingland? Lite närmare studium kan vara på sin plats. För att artbestämningar skall kunna verifieras bör man samla blommande belägg om möjligt och man bör speciellt ange ståndarknapparnas färg, men saknas blommor så är det förstås bättre att ta belägg ändå istället för att låta bli att ta belägg.

Ur Lohammars artikel tar jag mig friheten att kopiera figuren på motstående sida med blad från hybriderna och båda föräldraarterna.

Kartan visar fynd av *Sagittaria* under en inventering vid Ljusnan i Ljusdalstrakten gjord 1985-86⁸. Fynden torde i samtliga fall röra sig om hybriderna trubbpilblad x pilblad.

Litteratur

- ¹ Gunnar Lohammar, Svensk Botanisk Tidskrift, Bd 67, 1-4, 1973
- ² Bo Mossberg, Lennart Stenberg, Stefan Ericsson, Den nordiska floran. Wahlström och Widstrand 1992.
- ³ Lena Jonsell och Bengt Jonsell. Svensk Flora fanerogamer och ormbunksväxter. Esselte Studium 1984.
- ⁴ Eric Hultén. Atlas över växternas utbredning i Norden. Stockholm 1971.
- ⁵ Nils Hylander. Nordisk kärlväxtflora I-II. Almqvist & Wiksells Förlag AB 1982 (nytryck). Original tryckt 1953.
- ⁶ Bengt Danielsson. Härjedalens kärlväxtflora. Ekblads, Västermik 1994.
- ⁷ Jan W Mascher. Ångermanlands flora. bty tryck Lund 1992.
- ⁸ Bengt Stridh. Mellanljusnan, inventering av naturvärden på sträckan Edeforsen - Malmströmmen. Slutrapport. Naturvårdsverket Rapport 3436. 1987.

Ännu ingen fröplanta av asp

Anders Delin

Jag utlovade ett exemplar av Ölandsfloran till den först uppvisade rätta fröplantan av asp, med vidhängande tapprot (ej jordstam som på rotskott). Ännu har ingen dykt upp. Jag själv har inte heller sett någon.

Aspens vidsträckta jordstamssystem låter sig ana på flera vis. En normalt växande del av systemet kan hålla liv i en del som är tillfälligt dräkt. I sommar har jag sett hur en aspklon kan klara även extrem torka.

På Orrberget i Arbrå, där sedan urminnes tid fjällnejlika håller till, med varierande framgång i blomningen beroende på årsmånen, finns även följande hållmarksarter: Tall, vårtbjörk, asp, ljung, fjällnejlika, bergsyra, pillerstarr, nickstarr och kruståtel.

Efter sommarens extrema torka och värme har en mindre del av tallarna dött, många därutöver fått större inslag av döda grenar eller döda barr. Hälften av björkarna har dött. Nästan all ljung är död, liksom alla plantor av övriga arter, utom aspen, som står oskadad överallt, i form av halvmeterhög grön skott, utspridda i brun ljung eller i renlavsmattor.

Uppenbarligen sörjer avlägsna delar av systemet, som har tillgång till fuktigare svackor i berget, för vattenförsörjningen till utposterna mot hållarna.

Sommarens många skogsbränder kan kanske bidra till tävlingslyckan. Detsägs ju att aspför grodde på brännorna förr i tiden. I år var det dock för sent. Aspen hade redan sänt ut sina frön när bränderna rasade och fröna har mycket kort grobarhet. Titta däremot nästa år, i maj eller juni, efter aspplantor från frö! Bokpriset står orubbat på min hylla.

På upptäcktsfärd i Härjedalens kärlväxtflora

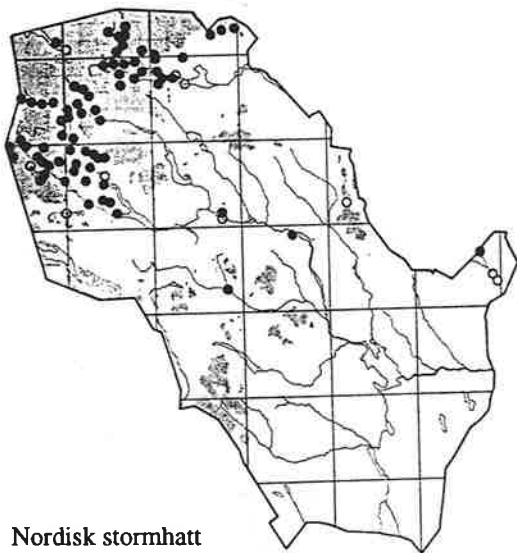
Bengt Stridh

För några månader sedan kom det ut en ny landskapsflora för Härjedalen. Det är den första landskapsfloran från något av våra grannlandskap sedan Dalarnes Flora 1949. Med andra orden synnerligen ovanlig händelse. Det är egentligen helt onödigt att påpeka att det är en skrift som obönhörligen skall finnas i alla GÄBS-ares bokhylla.

Jag har redan i sommar bläddrat flitigt i floran för att se hur vanliga vissa arter är i Härjedalen jämfört med nordvästra Hälsingland där jag själv botaniserar. I Härjedalen finns 527 stycken 5x5 km rutor. 450 av dem är besökta. 760 olika kärlväxter har påträffats. I boken finns hela 288 utbredningskartor.

Bert Andersson, Lövingen och Borlänge, tipsade mig om 3 näraliggande lokaler för nordisk stormhatt i Gåssjötrakten, drygt 3 mil från gränsen till Härjedalen. Uppseendeväckande fynd eftersom vi endast funnit uppskattningsvis ett knappt tiotal förekomster tidigare, också de i Gåssjötrakten. Raskt bläddrade jag fram utbredningskartan för stormhatt i Härjedalen och fann, överraskande får jag väl säga, att med undantag av ett fåtal förekomster måste man ändå upp i fjälltrakterna för att finna den i Härjedalen. Vid mitt besök på Berts stormhattlokaler fann jag kransrams längs en bäck. Kransrams saknas(?)

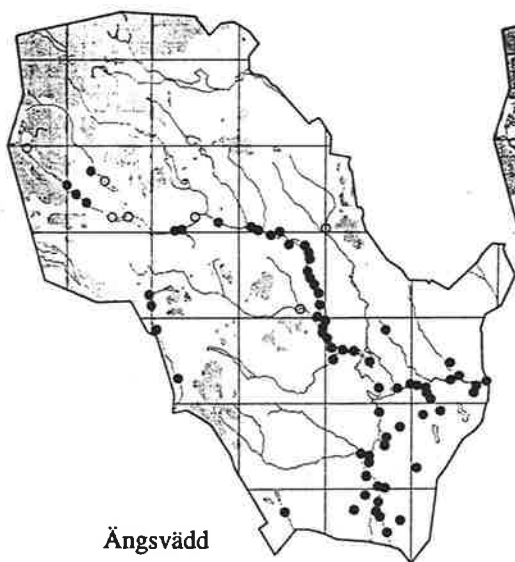
sydost om Ljusdal men blir allt vanligare mot nordväst. I Härjedalen finns dock, en smula oväntat, stora utbredningsluckor i öster. På en av stormhattlokalerna fann jag också måbär, en art som helt saknas i Härjedalen!

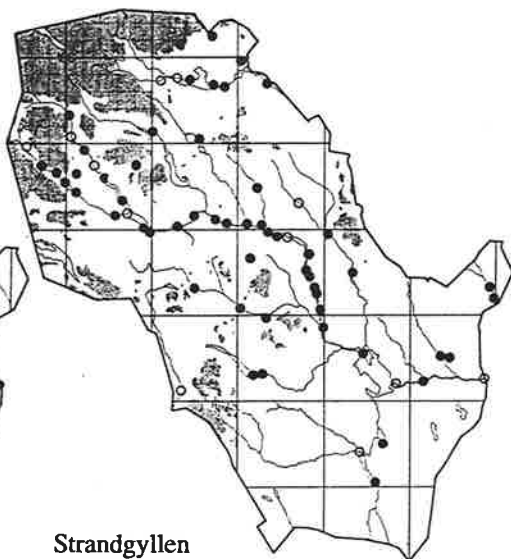
Nordisk stormhatt

Den grå tonen i utbredningskartorna anger kalfjäll. Prickar anger fynd efter 1964 och cirklar fynd gjorda till och med 1964. Kartorna är återgivna med författarens muntliga tillstånd.

Ett flertal arter följer vattendragen i Härjedalen, i första hand Ljusnan och

Ängsvädd

Strandgyllen

dess biflöden. Hit hör bland annat ängsvädd, dyveronika, sumpförgätmigej, käringtand, sylört, strandgyllen och sumpfräne. Fjällvedel nedanför fjälltrakterna hör även den till denna skara.

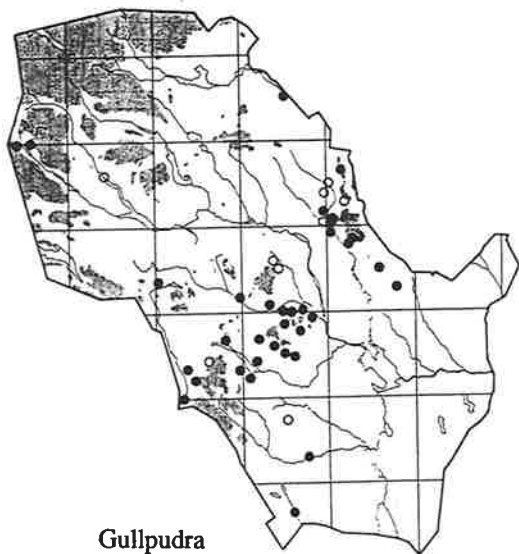
Gullpudra och bäckbräsmå är exempel på ett litet fåtal arter som har en smula märklig utbredning, men en koncentration i ett bälte i riktning SV -> NO strax nedom Härjedalens mitt. Danielsson förklarar det som att "detta område uppvisar den största brutenheten i Härjedalens skogsregion" och att det "bidrar till uppkomsten av källflöden och snabbtrinnande bäckar, dvs biotoper som gynnar bl.a. dessa arter."

Tämligen överraskande är att lapptåtel funnits långt ner i skogslandet längs Härjån och inte längre än 4 mil från Hälsingland, något att hålla utkik efter i västra Hälsingland!?

Förutom artförteckning innehåller florans mycket annat smått och gott, vilket framgår av den återgivna innehållsförteckning i slutet av denna artikel. Nedan anges några brottstycken.

Trädgränsen - i praktiken björkgränsen - definieras som den höjd, vid vilken den översta björken med minst 2 m höjd växer. Trädgränsen har förskjutits uppåt under 1900-talet på grund av att klimatet blivit mildare. Trädgränsen på Brattriet (1115 m.ö.h.) är den högsta kända i Sverige.

Artlistor finns tabellerade för 24 fäbodpar och 24 brantberg. Låsbräken är funnen på 18 av fäbodarna och något

Gullpudra

mera överraskande i 7 av brantbergen. I Hälsingland känner jag till endast enstaka fynd av låsbräken i berg.

Det är bland fjälltraktsväxterna vi finner den största skillnaden mellan Härjedalen och Hälsingland. Ett flertal arter i fjälltrakterna har svensk sydgräns vid eller norr om Ljusnan. Dit hör enligt tabell 7 isdraba, fjällfryle, isstarr, dvärgstarr, dovresnögräs, härjedalsgröe, isranunkel, vekgröe, högfjällsveronika, dvärgsyra, enaxigt sävstarr, lappvedel, gulldraba, brunkulla och brokstarr.

I tabell 8 nedtecknas arter med svensk sydgräns mellan Ljusnan och en linje Svansjökläppen - Hamrafjället - Funäsdalen. Dessa är dvärgyxne, baggsöta, fjälldraba, dvärgnarv, vippfryle, jämtlandsgröe, fjällgröe (axgröende), smalviva, gölstarr, dvärgranunkel, isvedel, purpurbräcka, spädbräcka, lappgentiana,

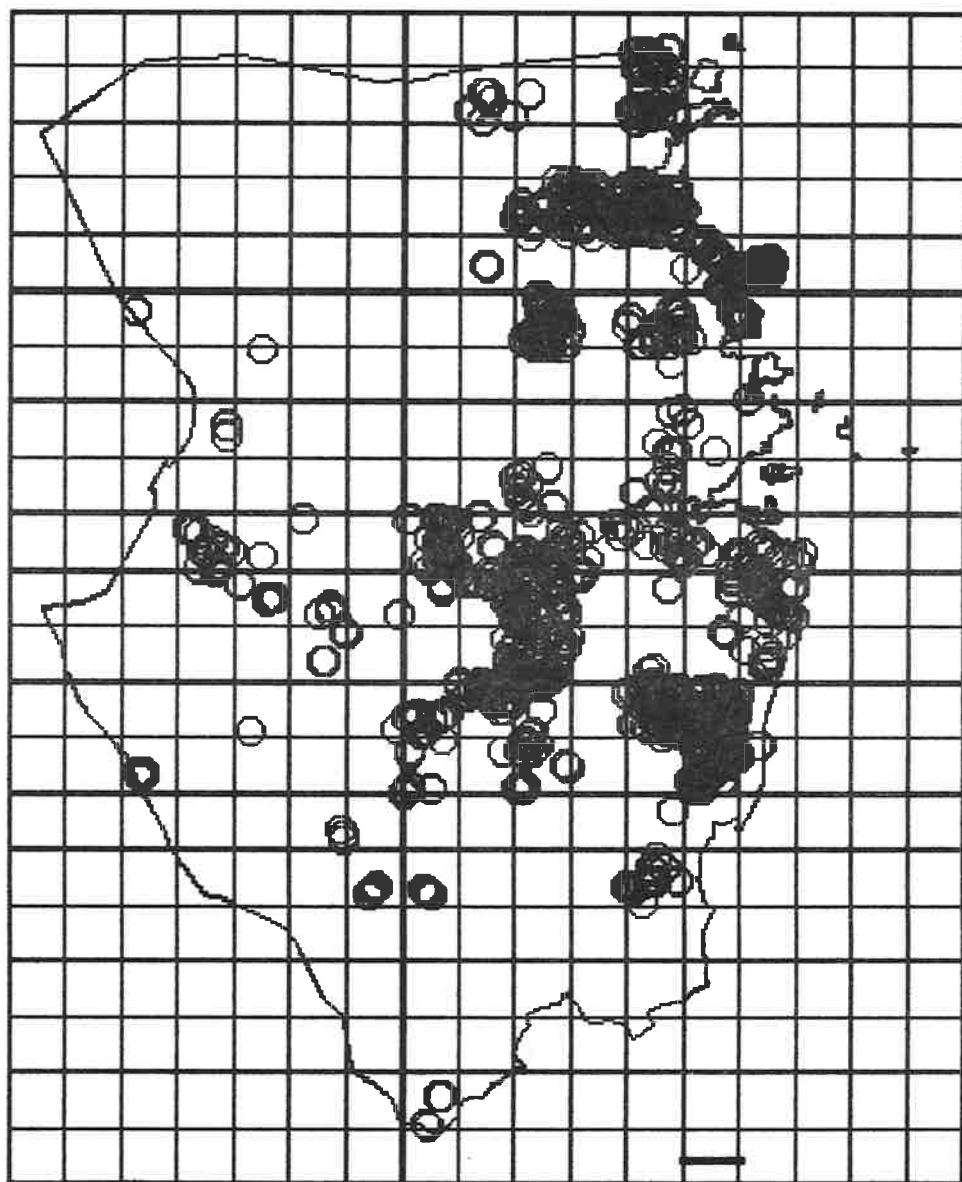
myggstarr, klippveronika, bergdraba, fjällem och fjällbräsmå.

I tabell 9 förtecknas arter med svensk sydgräns syd om en linje Svansjökläppen - Hamrafjället - Funäsdalen. De är polartåg, knoppbräcka, fjällgröna, rosenrot, fjällvityxne, raknörel, fjällnörel, fjällsippa, fjällbinka, fjälltätört, fjälltåtel, fjällglim, glansstarr, fleraxig sävstarr, gullspira, fjällhavre, bågfryle och risvide. I artförteckning står dock att läsa att rosenrot finns på svenska västkusten. Den är för övrigt även funnen 1985 på Tensberget, Los fg, av Jan Hedman (VÅX 1/1986), som också ligger söder om förekomsterna i Härjedalen.

Om man räknar bort rosenrot och fjällgröe (ej axgröende underart finns i Hälsingland) så finns hela 50 arter med svensk sydgräns i Härjedalen som saknas i Hälsingland. Nog skulle det ha varit trevligt med några fjäll i Hälsingland också!!!

Innehållsförteckning ur Härjedalens kärlväxtflora.

Förord 5	Konstans och förändringar i floran 63
Naturförhållanden 9	Den indigena floran 63
Allmän geografisk orientering 9	Kulturföljare 65
Klimat 9	Botaniska utflykter i Härjedalen 68
Berggrund 10	Ljusnan vid sjön Orten 68
Jordarter 11	Dunsjöfjället 68
Älvdalarna 12	Torkilstöten 69
Bergskullandskapet och förfjällen 17	Björnskallen-Viksjöområdet 71
Fjällen 20	Öjön-Viksjövälen 72
Florans utforskning 25	Stor-Mittåkläppen 73
1685-1820 25	Sjön Messlingen 75
Sjöstrand och Thedenius 26	Vättafjäll 76
Fristedt, Dusén, Enander 26	Hamrafjället 79
Selim Birger 28	Ulvberget 82
1910-talet 29	Särvfjället 83
1920-1949 30	Vitalmen N om Överhogdals by 85
1950-1980 30	Kommentar till artförteckningen 86
Länsstyrelsens inventeringar 31	
Vegetationstyper och växtlokaler 32	<i>The vascular plants of Härjedalen 91</i>
Kulturmarkernas vegetation 32	Climate 91
Myrvegetation 39	Geology 91
Strandvegetation 41	Cultural influence 91
Skogarnas vegetation 45	History of the discovery of the flora 91
Brantberg 46	Plant geography and migratory routes 92
Fjällvegetation 47	Changes in the flora 93
Härjedalens växtgeografi 55	Excursion guide 93
Fjällväxternas utbredning 55	Comments on the species section 93
Fjällväxternas invandring till Härjedalen 55	Glossary 94
Fjällväxter i skogslandet 60	
Andra västliga invandrare 61	Artförteckning 98
Östliga växter 62	Citerad litteratur 347
Speciella utbredningstyper 62	Register 355

Alla fynd i Gästrikland 1993.

Ängens dag på Remman

Bengt Stridh

Söndagen den 7 augusti firade Naturskyddsföreningen "Ängens dag" över hela landet. Anledningen är att de gammaldags ängarna nästan helt har försvunnit under gången av det senaste århundradet. Helgen den 6-7 augusti höll därför Naturskyddsföreningen i Ljusdal och Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS) ängsslåtter vid Remman, för sjunde året i rad. Remman ligger i Ljusdals fg, ca 13 km nordost om Hennan, nära gränsen till Bjuråker (RUBIN 16G7D1-1-). Syftet med slåttern är att försöka bevara ett exempel på en traditionell äng. Det vill säga en sådan som slogs med lie och där man tog höet åt djuren och där djuren betade en kort tid efter det att ängen slagits. Utmärkande för en traditionell äng är att den ej plöjts och ej konstgödslats.

Knappt 20 personer deltog i årets slåtter i ett inte alltför varmt väder. Slåttern lockade dessutom till sig flera tiotal besökare, däribland flera personer som på något sätt haft anknytning till Remman. Slätterhelgen har blivit något av en återvändarhelg för dem. Ilva Bäckman, som gick i skola på Remman 1936-1938, visade upp ett tråg med en målning som visade hur det såg ut på Remman 1950. En vacker syn med röda gårdar byggda i ett U och välhävdat mark.

Efterforskningar i mantalslängder visar att bonden Gudmund Hindriksson bodde i Remman med hustru och en dotter redan 1696. Enligt en uppteckning från 1780 är bosättningen ett så kallat finntorp. Fast befolkning har sedan funnits till mitten av 1950-talet. Därefter har ingen kontinuerlig hävd bedrivits av ängen.

Slåttern innebär inte bara att ängen skall slås med lie, utan arbetet består även av räfsning och bortförsel av höet. Då ängen på Remman är stor, ca 1,5 ha, användes även två små handkörda slåttermaskiner som Naturskyddsföreningen köpt för detta ändamål och Maj och Åke Johanssons traktor för att köra bort höet. Den goda uppslutningen gjorde att nästan hela området klarades av på lördagen. Som traditionen bjuder var det några som valde att övernatta i tält och kunde uppleva den härliga stillheten på Remman.

Paradiset

Om paradiset funnits någon gång såg det antagligen ut som sen svensk slätteräng stod det häromdagen att läsa i en kvällstidning. Ja, varför inte. I en traditionell slätteräng kan det växa upp till ett 40-tal olika kärlväxter på en kvadratmeter, som ger en fin blomsterprakt. Det skall jämföras med en gödslad

mark som bara hyser ca 15 arter per kvadratmeter.

Med försvinnandet av ängsmarkerna hotas flera växter som är mer eller mindre bundna till ängar. Den lilablommiga, tvååriga, fältgentianan är ängsväxternas flaggskepp. Man hittar den nästan enbart på ängsmark. Från att ha varit ganska allmän har den minskat så kraftigt i hela Sverige under det senaste århundradet att klassas som en av Sveriges hotade växter. Det är mycket glädjande att fältgentiana ökat kraftigt på Remman sedan slåttern återupptogs, vilket framgår av tabell 1.

Låsbräken fanns i 10-20 exemplar i år, vilket är flera än tidigare. Dessa två arters ökning visar att även om en äng varit ohävdad under ett antal år kan de komma tillbaka när hävden återupptas. Den vackra orkidén brudsporre är inte lika strängt bunden till ängsmark men är likväl ett vackert exempel på en av Remmans ängsblommor. En trevlig upplevelse i år var även en kopparödlas som håller till på ängen.

Välbevarade ängar är idag en sådan raritet att de eftersökts och inventerats

under senare år under ledning av landets länsstyrelser.

Man beräknar att det i Sverige idag bara återstår ca 0,5 promille (ca 1000 hektar) av traditionell välhävda äng. I Ljusdals kommun finns 29 ängs- och hagmarker förtecknade i länsstyrelsens inventering "Ängar och hagar i Gävleborg". 1987 upptäcktes ängen på Remman och året därefter startade slåttern. Remman anges ha ett mycket högt bevarandevärde "genom sin storlek och artrika ängsflora". Rapporten säger vidare att "genom den återupptagna hävden kommer värdet på sikt att öka".

Stöd och framtiden

Naturskyddsföreningen får ekonomiskt stöd från Naturvårdsverket, så kallat NOLA (Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet)-bidrag som fördelas av länsstyrelserna, på 4000 kr per hektar för ängshävden vid Remman. Stöd har även fått från Ljusdals Motor i form av en lånad röjsåg och från Åbo Trä i form av bräddor till tak över rastbänkarna, som Sven-Erik Färlin snickrat ihop.

Med tanke på årets stora framgång

Tabell 1 Antalet blommande exemplar av fältgentiana på Remman.

Plats	Antal blommande exemplar av fältgentiana							
	87	88	89	90	91	92	93	94
Provruta 1 - 3 m ²	?	4	17	37	40	14	173	22
Provruta 2 - 1 m ²	?	?	7	12	4	6	0	0
Utanför provruta 1.	?	0	0	74	107	177	1033	348
Utanför provruta 2.	?	?	0	6	4	3	16	40
Vid brudsporrar	?	?	0	0	2	0	79	15
Summa	ca 20*	4	24**	129	157	200	1301	425

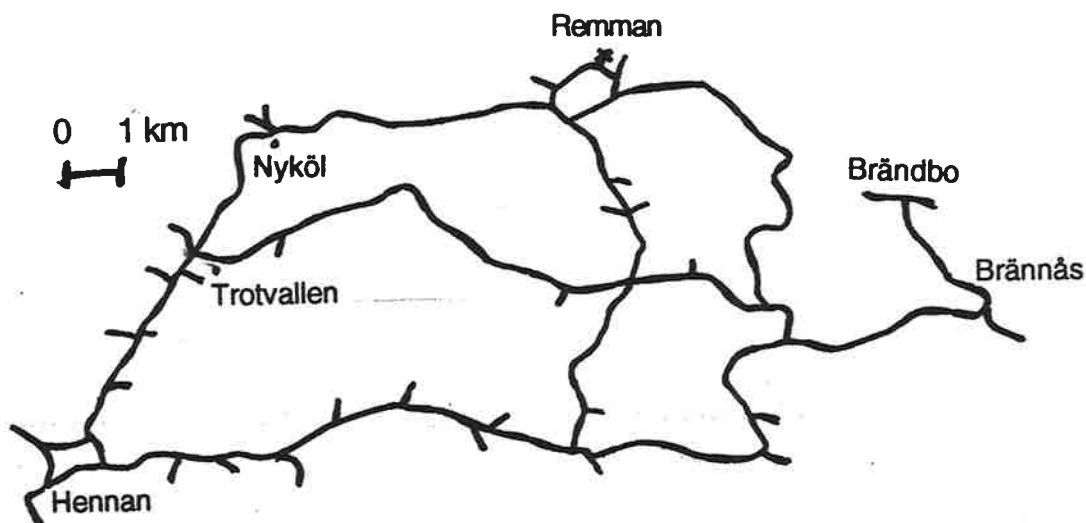
* Stefan Grundström, under länsstyrelsens ängsinventering.

** Vid en del av plantorna utanför provruta 1 kunde några små fjolårsståndare ses 1990, vilket visar att antalet var något underskattat 1989.

börjar man så smått fundera på om det inte skulle vara möjligt att klara av hela slåttern på en dag. I takt med att högvuxet gräs, mjölkört och hallon ger med sig på ängens nedersta delar kommer arbetet att gå lättare i framtiden. Det skulle förmodligen räcka att ytterligare 5 personer deltog i slåttern för att den skulle kunna klaras på en dag. Man behöver inte alls vara kunnig i att slå med lie för att vara med. ALLA kan alltid bidra på något sätt! I år var det till exempel brist på räfsande personer och slåtter-

balkkörare. Kanske kan den extra styrkan värvas från Delsbo och Bjuråker, som i år bara var på plats i form av Gunnar Ersare? I traktens hembygdsföreningar borde det också gå att hitta intresserade personer. På kvällen skulle man kunna avsluta med en rejäl slåtermiddag, så att fler än Sven-Erik och jag i lugn och ro på kvällen skulle kunna avnjuta synen av den nyslagna ängen.

Vi hoppas att se DIG och din kompis på Remman vid nästa års slåtterhappening!

Inventerarmöte i Gästrikland 1994

Gunnar Nilsson

Årets inventerarmöte, som hade Folkdansstugan i Kungsgården som bas, var på försök något annorlunda upplagt än tidigare. Efter ett par "uppvärmningsdagar" i veckoslutet 18-19 juni samlades vi åter 16 juli till 5 dagars gemensamma övningar. Sammanlagt 18 inventerare deltog, en del endast enstaka dagar, men det räckte för att inventera sammanlagt 5 rutor.

För att redan i detta nummer av VÄX kunna lämna ett preliminärt resultat har jag bett de som varit ansvariga för respektive ruta att skriva ned sina intryck, och det är dessa som jag skall försöka redovisa här.

13G3g, Barkhyttan,

inventerades av Peter, Pia, Stefan, Mats, Birgitta L., Per-Ove och Anne-Marie. De fann ett innehållsrikt och omväxlande landskap med mycket odlad mark, slättsjöar, skogstjärnar, en hel del skog och framför allt, härliga berg att klättra runt i, något som Gävlebor ju inte är bortskämda med. De fann också en rik flora (380 arter) med för dem delvis nya inslag.

I stort sett hela rutan ligger i Torsåkers socken vilket också innebär att den inventerats av Barbro och Lennart Risberg för deras sockenflora. Utöver några lokaler för *vippärt* visste de dock

inte vad Barbro och Lennart hittat. Detta medförde måhända ett visst dubbelarbete, men å andra sidan ansåg Peter att detta gav en närmast unik möjlighet att utvärdera vad man hittar vid 2 av varandra oberoende inventeringar och att jämföra delvis olika inventeringsmetoder.

Till deras intressantare fynd hör följande:

Kalkberget(19/6). Mycket rik flora på urbergskalk i anslutning till ett kalkbrott. Här växte bl.a. sandviol i massor, rödkämpar, *sammetsdaggekåpa*, *vårärt* och *try*. Efter kikarspaning mot klippväggarna kunde de avslöja rika men oåtkomliga förekomster av *murruta*, (fynd nr 3 i landskapet).

Sälsjön(16/7) Betad vall och strand med *rödtoppa* samt *strandpryl* vid en båtplats.

Högståsen(17/7). Grönstensberg med *vippärt*, *backvial*, *getrams*, *tjärblomster*, *käringtand* och *skogsvicker* kring högsta kustlinjen.

Största överraskningen blev dock ett fynd av misstänkt *fjällnejlika* under mötets sista skälvande minuter. Efter jämförelse med andra torra och urblekta plantor av *tjärblomster* och *fjällnejlika* som Peter fått från Anders och Gunni är han nu säker på att det verkligen är *Lychnis alpina*. Förekomsten består av ett 50-tal plantor i sällskap med *mjölon*

och *kattfot* på knastertorr grönstensklippa 140 möh. Detta utgör det andra fyndet av fjällnejlika i landskapet. Det första gjordes av Johan Wiger på Rönnåsen i Ockelbo 1929.

13G1i, mellan Malsjön och Ottnaren,

inventerades av Gunni och Pelle. Från denna ruta hade Richard Drewert 1979 rapporterat fynd av *mosippa*, *aloe* och *pilblad*. Alla tre återfanns, de två senare i Ottnaren, där man även fann *sjö-ranunkel*, *blomvass* och *långnate*. Det mest notabla fyndet i rutan gjorde Gunni dock vid ett återbesök där, en av de sista dagarna i augusti. På en skogsbilväg, som inte stod på kartan, fann hon massförekomst av *fältgentiana*. De växte på mittsträngen och på den vändplan som avslutade vägen. Hon uppskattade antalet till över 500 (!) ex. F.ö. var rutan ganska artrik, och slutresultatet blev 351 arter.

13G1g, Söderåsen,

inventerades av Ove med hjälp av Åke, Bosse och Anna-Lena. Rutan domineras av Söderåsen och dess sluttningar ned mot sjöarna i sydvästra delen av rutan där det också finns små arealer av odlad mark. Till större delen är rutan dock skogklädd. I Barbro Risbergs fotspår vandrade Ove under några varma sommardagar omkring på det väl-inventerade berget och glädde sig över att återknyta bekantskapen med *back-skafting*, *fågelstarr*, *klippbräcka*, *vippärt*, *mandelblom* och *jungfrulin* m.fl. Av hans egna upptäckter framstod nog *klubbstarr* vid Sälgsjön samt *trindstarr* vid ett myrområde i rutans NO-kant som de

mest anmärkningsvärda, "även om de kanske inte är särskilt vackra blommor". Resultat ca 300 arter.

13G5i, NO Åshammar,

inventerades av undertecknad och Olof med värdefull hjälp av Anne-Marie under två dagar. Rutan är rel. platt. Enda större nivåskillnad finns vid Häkenberget som reser sig 30-40 m över omgivande landskap. Från dess blockrika SO-brant finns uppgifter från 1928 om fynd av gaffel- och hällebräken, smällglim och bergglim.

Vi återfann endast *bergglim*, men all växtlighet på berget var i år förtorkad. Återbesök nästa år är planerat.

Av mer intressanta fynd kan nämnas massförekomst av *lundkovall*, upptäckt av Anne-Marie från bilen(!), på ett mer än 200 kvm stort område.

Längs Borrsjöån, som rinner genom rutans SV-hörn, fann vi tre lokaler, varav en 500 m utanför rutan, med *vattenstükra*. På alla lokalerna var det stora bestånd, mest i den utanför rutan, där mer än 1000 kvm av vattenytan täcktes.

Sista dagen ägnade Olof och jag åt myrmarker, som det var ont om. De små som fanns var hårt utdikade och dominerades av blåtåteluvor och förkrympta tallar. När vi just tänkte överge den sista fann vi emellertid 4 ex av en orkidé som vi bedömde som *mossnicklar*. För detta talade förekomst på en utpräglad fattig myr mellan blåtåteluvor och utseendet (som vi bägge ansåg oss känna igen efter att förra året ha sett hundratals mossnicklar på en ny lokal i Hille). Det lilla antalet gjorde att vi ej ville ta belägg. Efter mycketsökande fann vi ytterligare ett ex. Vi tog endast en

enskild blomma som uppvisade typisk sågad kant på stödbladen. Sammanlagt fann vi 302 arter i rutan.

13G4h NO om Storvik,

inventerades av Anders med hjälp av Lotta, Gullan och Hans. Rutan visade sig vara så intressant att Anders ansåg den värden egen artikel. Anders innehållsrika och pedagogiska artikel kommer i nästa nummer av VÄX.

Värmeböljan gjorde att Peter föreslog en dags avkoppling med botaniska havsstrandsstudier och den 19/7 delade vi upp oss så att några for till Eskön, några till Hamnskärsudden på Iggön och några, Anne-Marie, Birgitta L., Olof och

jag, gjorde en båttur till Igghällan, som bleven fin upplevelse, inte bara botaniskt. I de artrika hållkaren på öns utsida, som beskrivits av Lars Ericson 1973, växte bl.a. ängsull, *igelknoppar* och *hönsbär*. *Strandfloka* förekom rikligt på flera ställen och öns flacka nordspets täcktes helt av *gultåtel*. Även de andra grupperna hade tillfälle att studera den intressanta havsstrandsfloran i dessa trakter.

På kvällen samlades de som inte tidigare besökt Bladmyrans naturreservatet i Hille (en donation av bröderna Wedin), till en visning av detta intressanta område. Vi hoppas få en detaljerad beskrivning av denna fina lokal i ett kommande nummer av VÄX.

Anne-Marie Dahlbäck 026-79312

GÄBS höstmöte

16 oktober!

Resa till nornans marker

Stefan Olander

Nornas utbredning har sträckt sig ned till Medelpad, så man har väl ofta tänkt att det skulle ju inte vara omöjligt om den dök upp i norra Hälsingland. Men att den skulle dyka upp i Orsa Finnmark i Dalarna blev väl en liten överraskning (se VÄX 2/1993). Att den har lyckats hålla sig dold där i årtionden gör ju att man kan spekulera i om inte den skulle kunna finnas någonstans i Hälsingland. Det gäller att man finner den under blomningen eller att någon botanisk kunnig får syn på bladen.

Nåväl, när Naturskyddsföreningen i Gävleborgs län hade länsstämma i Fågelsjö den 7-8 maj, så var Jan Hedman där och visade bilder. Bland annat på det fantastiska fyndet av norna. Då tänkte jag, att nu har man chansen att kunna åka och se den på närmare håll. Nu är det troligt att jag aldrig hade kommit iväg, om inte Per Hedvall hade ringt upp mig och undrat om jag ville följa med honom och Åke Åkgren till Orsa Finnmark och nornan.

Efter några dagars betänketid så bestämde jag mig, och lyckades byta arbetsdag. Så kom då lördagen den 4 juni, det var mulet och småregnade, inte så lyckat kanske om man skulle fotografera. Jag kommer ihåg att vi satt

och önskade uppehållsväder på vägen upp, och det blev det också så småningom, då vi åkte hem.

Vi sammanstrålade med Jan Hedman och även Sven Hansson, som har skrivit boken *Orkidéer i Svensk natur*. Sen bar det iväg till skogarna en bit från Fågelsjö. Det var inte den typ av skog man hade väntat sig precis. Ganska torr inte före gammal tallskog med någon gran, framför allt i den lilla svackan där nornan växte. Efter en stunds vandring stod vi där till sist. En svag svacka i skogen som knappt var urskiljbar, där växte de, nornorna. Detsyntes spår av en traktorväg som gick genom svackan och längs den stod de också. Jag noterade rikligt med vispstarr och kattfot på lokalen. Men det roligaste var att av de ca 40-talet blommande plantorna så var nästan hälften albino.

Nu blev det till att krypa omkring i regnkläderna för Åke, Sven och mig, för att försöka få lite bilder på en av de härligaste orkidéerna i Sveriges natur. Denna upplevelse kunde man leva länge på, och framför allt njuta av bilderna jag fick av de vackra blommorna, framför allt de vita. Vilken dag, fast en aning fuktig.

Norna. Visst är de vackra, där de står och nickar i regnvädret.
Foto: Stefan Olander, Orsa Finnmark, 94-06-04.

De vita nornorna såg ut som snödroppar, där de stack upp ur husmossan.
Foto: Stefan Olander, Orsa Finnmark, 94-06-04.

Ett sommarminne

Kristina Olsson

Måndagen den 8 augusti åker Birgitta och jag upp till Häcklinge fåbodar i Valbo för att inventera *nässelsnärja*.

Vi har tur, det finns inga stängda bommar så vi bara fortsätter och snart är vi framme. Sökandet börjar och vi letar en stund innan vi hittar vad vi söker. Birgitta räknar och skriver, jag tittar på och tycker att det är ett fenomen hur dessa växter slingrar och snor sig runt nässlorna. De underliga blommorna finns fortfarande kvar så man kan se färgen på dem och de bildar runda små klot, som hänger efter stammarna. Då jag ej tidigare sett dessa växter förundras jag storligen över dem.

När vi är klara med detta åker vi tillbaka genom Valbo och upp till en plats på skogen som heter Rolandstorp för att fortsätta inventeringen. Där skall också finnas *nässelsnärja*. Där träffar vi på stängd bom så jag parkerar bilen och vi tycker att det nu skall smaka bra med litet fika i solskenet denna vackra dag.

Vi går sedan efter skogsvägen och där hittar Birgitta bl.a. *tvåblad*. Snart skymtar vi gården, som ej är åretrunt bostad, tror vi. Där hittar vi snart vad vi söker, och det är inte bara några få ex. som på föregående ställe utan här finns massor. Birgitta får åter bruk för papper och penna och här finns minst 500 ex, häftigt va?

Medan Birgitta kollar följearter går jag runt och tittar om här kan finnas något annat nytt för mig. Jag går tillbaka en bit på skogsvägen och tittar, och där i gräset på vägganten ser jag något - vad kan det vara för växt? Jag måste undersöka vidare och hittar fler och fler. Plötsligt tror jag, *fältgentiana*, men är inte säker då jag ej tidigare sett den i blomning, och ropar på "experten" lite försynt och undrar om hon vill komma och se vad jag hittat, då hon är klar med sitt. Hon kommer och jag får höra "Stina, vad har du hittat, *fältgentiana*?" Gissa om jag blir jätteglad. Efter detta fina fynd blir det att räkna igen. Vi tar var sin sida av vägen, jag markerar ut och Birgitta räknar och skriver. Det tar rätt lång tid innan vi är klara för här är det inte fråga om några få ex utan här räknar vi till 173 st., imponerande, eller hur? Och sen alla följearter som skall noteras.

Vi fortsätter vidare längs vägen och tittar om vi kan se något mer intressant och hittar också *brunklöver* och *nordbräken*.

Nu känner vi oss rätt nöjda och belåtna med vår upptäckt och går tillbaka till bilen och tar en fikapaus igen. Solen skiner och pärlmofjärilarna flyger omkring oss och besöker åkertistlarna i ett dike på sidan av vägen, vi bara njuter och talar om allt vi sett och ser.

Vi åker sedan vidare en annan skogsväg och stannar upp emellanåt och ser vad som finns här och där. Vi hittar först *backvial*, sen massor av *darrgräs* längs vägkanten och även *vildlin* som alla är ovanliga och skall noteras.

Tycker nu att vår dag har varit mycket givande och styr kosan hemåt och tackar Birgitta som gjort dagen till ett minne rikare och lämnar av henne i Överhärde. Fortsätter sedan hemåt och tänker "vilken härlig dag!"

Skriv i VÄX

När du upplever något kul, skriv om det i VÄX!

Orsa Finnmark

Bengt Stridh

I Ljusdal hittade jag i somras broschyren Orsa Finnmark - Nordens sydligaste vildmark. Orsa Finnmark ligger i östra Dalarna på gränsen till Hälsingland. Den största delen av finnmarken tillhör Ljusdals kommun. Bland de 34 sevärdheterna nämns bland annat:

Koppången, riksintressant sammanhängande myrkomplex.

Korpimäki, Nordens högsta skogsbeklädda berg 732 m.ö.h. Korpimäki är ett finsk namn som betyder urskogsberget.

Barkbergsknopparna. Urskogsre-

servat.

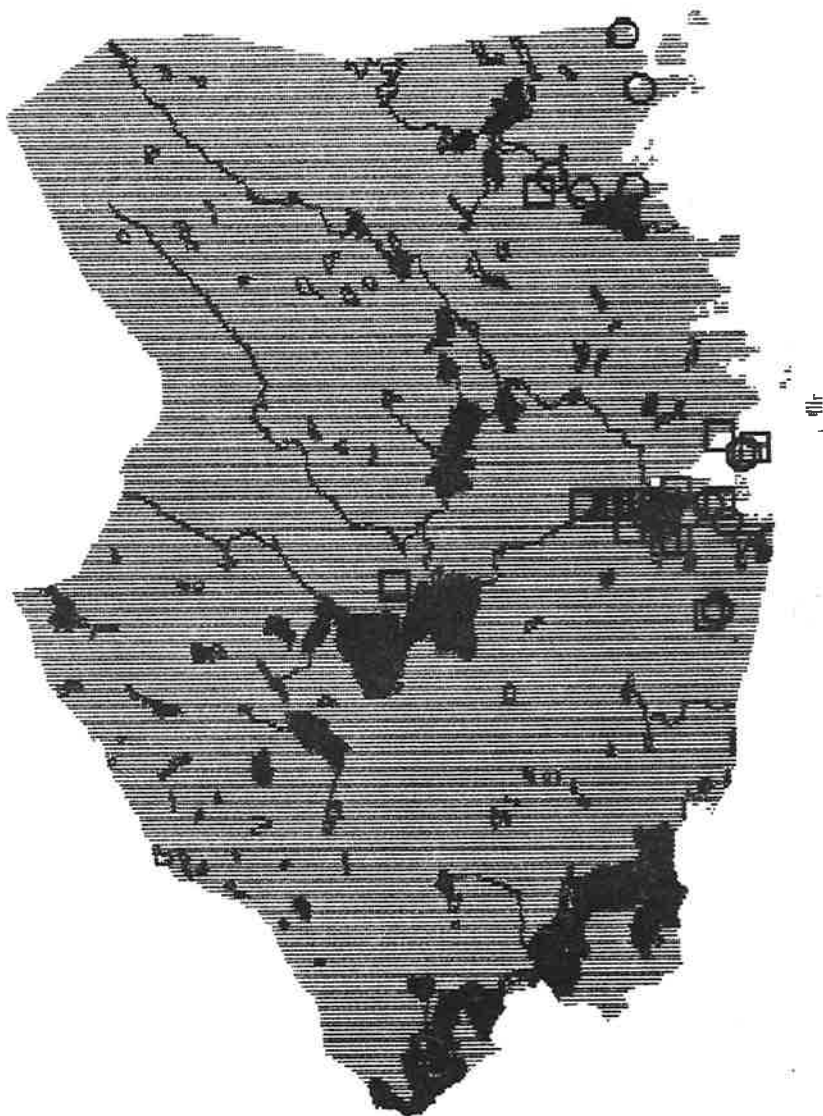
Tackåsen, med faunavårdsstation där uppfödning bedrivs av bland annat berguv.

Pilkalampinoppi, stuga med Sveriges första brandtorn byggt 1888. Hänförande utsikt.

Uvberget. Naturreservat.

Börningsberget. Skogsmuseum med kolarkoja, häststallar, önskebrunn och mycker mer.

Hamra nationalpark. Sveriges minsta nationalpark (23 ha) med orörd urskog från 1600-talet.

Backsmörblomma *Ranunculus polyanthemus*

Arten visar en i princip tvådelad östlig utbredning med förekomster i de kalkrika områdena i Hamrånge (grönsten) respektive Gävle (moränkalk).

o = aktuella fynd, □ = gamla fynd.

Allmogeåker

Roger Svensson

Jens Hansen har vidarebefordrat ett brev till "landskapsfloraprojektet i Hälsingland" från Roger Svensson, Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala som här återges i sin helhet.

Som du kanske känner till arbetar jag en del med ett projekt "Allmogeåker" som stötts av WWF med målsättningen att bidra till bevarandet av hotade åkerogräs. Hittills har vi haft basodlingar på Öland och Gotland från vilket utsäde skickats runt till intresserade brukare eller andra privatpersoner som vill bidra till bevarandet och samtidigt få njuta av några mycket ögonfägnande växter.

Nu planerar vi att gå ett steg vidare för att få fram ett bättre regionalt anpassat material, både vad gäller grödor och ogräs. För den sakens skull har jag fått utsäde av gamla lantsorter från nordiska genbanken som håller på förökas upp, vilket kommer att ta några år. Det rör sig om höstsäd (främst råg), vårsäd (både havre och korn) samt lin. Men för att det ska bli allmogeåkrar i slutändan behövs det också trevliga ogräsarter och det är här jag behöver din och floraprojektets hjälp.

Bifogar en artlista på arter som är av intresse i ditt område, men det kan givetvis finnas flera arter som kan komma i fråga. Jag vore väldigt tacksam om du på lämpligt sätt kunde informera "de

dina" om projekt "allmogeåker" och att det vore mycket värdefullt om floramedarbetarna kunde vara behjälpliga med att samla in frön av de arter som de stöter på när man är ute i fält. Det behöver inte vara i speciellt välrensad form, det behöver inte vara kilovis men man behöver kort notera vilken tidpunkt, län, socken och gärna insamlarens namn. Det vore bra om man kunde komma igång en del redan till hösten men ett sådant här arbete måste utvecklas på sikt så även framigenom är det intressant om man samlar frön då man stöter på något av intresse.

Jag sitter inte på någon kappsäck med guldpenar, men det är tänkbart att allmogeåkerprojektet kan bidra med en mindre dusör om speciell flit i frösamlandet noteras. Särskilt energiska samlare ska jag försöka belöna med vår bok om hotade åkerogräs.

Det vore av mycket stort värde om du tycker detta är intressant och har lust att bidra från ert håll i landet. Känner du någon annan person som kan vara lämplig att kontakta är jag givetvis tacksam om du hör av dig. Det kan t.ex. vara någon som du tror skulle kunna vara intresserad av att ställa upp som allmogeodlare.

Med förhoppning om ett framtida idogt ogräsfrösamlande hälsar Roger Svensson.

Gästrikland/Hälsingland

Itabell 1-3 har följande förkortningar använts för livsform: V=ettårig, vårgroende, H = ettårig, höstgroende, T = tvåårig, F = flerårig (flera kan kombineras).

Tabell 1 Förteckning över rödlistade åkerväxter. Dessa arter har eller har haft åkern som en viktig livsmiljö, och är därför av stort intresse för odling i allmogeåkrar. Arter som är funna i Gästrikland eller Hälsingland under 1980- eller 1990-talet har markerats med GS respektive HS (reds anm).

Försvunna

<i>Camelina alyssum</i> lindådra	V
<i>Cuscuta epilinum</i> linsnärja	V
<i>Lolium remotum</i> linrepe	V
<i>Lolium temulentum</i> därrepe	V
<i>Rhinanthus serotinus</i> ssp. <i>apterus</i> åkerskallra	V
<i>Silene dichotoma</i> gaffelglim	HV
<i>Spergula arvensis</i> var. <i>maxima</i> jättespärgel	V

Akut hotade

<i>Aethusa cynapium</i> ssp. <i>segetalis</i> liten vildpersilja	V
<i>Agrostemma githago</i> klätt	HV
<i>Bromus secalinus</i> råglosta	HT
<i>Kickxia elatine</i> spjutsporre	V
<i>Misopates orontium</i> kalvnos	V
<i>Scandix pecten-veneris</i> nålkörvel	HV

Sårbara

<i>Alopecurus myosuroides</i> renkavle	V
<i>Euphorbia exigua</i> småtörel	HV
<i>Hypochoeris glabra</i> åkerfibbla	V
<i>Stachys arvensis</i> åkersyska	V
<i>Valerianella dentata</i> sommarklynne	HV
<i>Vicia villosa</i> ssp. <i>villosa</i> luddvicker	H

Sällsynta

<i>Camelina microcarpa</i> sanddådra	H
--------------------------------------	---

Hänsynskrävande

<i>Chrysanthemum segetum</i> gullkrage	V - HS
<i>Consolida regalis</i> riddarsporre	H
<i>Geranium dissectum</i> fliknäva	V
<i>Lithospermum arvense</i> ssp. <i>arvense</i> sminkrot	HV - GS
<i>Neslia paniculata</i> korndådra	H - GS
<i>Papaver argemone</i> spikvallmo	HV - HS
<i>Sherardia arvensis</i> åkermadd	V

Tabell 2 Förteckning över rödlistade arter som inte har åkern som främsta livsmiljö, men som kan förekomma som åkerväxter och därmed vara aktuella för odling i allmogeåker. Arter som är funna i Gästrikland eller Hälsingland under 1980- eller 1990-talet har markerats med GS respektive HS (reds anm).

Försvunna

Gnaphalium luteo-album vitnoppa V

Akut hotade

Anthemis cotula kamomillkulla V

Mentha x gentilis ädelmynta F

Sårbara

Anthriscus caucalis taggkörvel V

Gypsophila muralis grusnejlika V

Lathyrus tuberosus knölvial F - GS, HS

Malva pusilla vit kattost V

Sällsynta

Bromus arvensis renlost V

Lappula squarrosa piggfrö HV - GS, HS

Hänsynskrävande

Asperugo procumbens paddfot V - HS

Lepidium campestre fältkrassing HV- GS, HS

Tabell 3 Vanligare arter som är lämpliga för odling i allmogeåkrar. Det är arter som ännu inte är rödlistade, och inom vissa områden är de allmänna. Arter som ej är funna i Gästrikland eller Hälsingland under 1980- eller 1990-talet har markerats med ej GS respektive ej HS (reds anm).

Anchusa arvensis fårtunga V

Anthemis arvensis åkerkulla H - ej GS, ej HS

Anthemis tinctoria färgkulla F

Apera spica-venti åkerkösa H - ej GS

Atriplex patula vägmålla V

Berteroa incana sandvita VT

Brassica rapa ssp. sylvestris åkerkål V

Cardaminopsis arenosa sandtrav VT

Centaurea cyanus blåklint HV

Chamomilla recutita kamomill V

Chenopodium polyspermum fiskmålla V

<i>Crepis tectorum</i> ssp. <i>tectorum</i> klofibbla	HV
<i>Descurainia sophia</i> stillfrö	V
<i>Erodium cicutarium</i> skatnäva	HV
<i>Erysimum cherianthoides</i> ssp. <i>chei.</i> åkerkårel	V
<i>Euphorbia peplus</i> rävtörel	V
<i>Galeopsis ladanum</i> mjukdån	V - ej GS
<i>Lamium confertum</i> mellanplister	HV - ej GS, ej HS
<i>Mentha arvensis</i> åkermynta	F
<i>Myosurus minimus</i> råttsvans	HV
<i>Odontites vulgaris</i> rödtoppa	V
<i>Raphanus raphanistrum</i> åkerrättika	V
<i>Scleranthus annuus</i> ssp. <i>annuus</i> grönknavel	H
<i>Silene noctiflora</i> nattglim	V
<i>Sinapis arvensis</i> åkersenap	V - ej HS
<i>Solanum nigrum</i> ssp. <i>nigrum</i> nattskatta	V - ej GS, ej HS
<i>Veronica agrestis</i> åkerveronika	HV
<i>Veronica persica</i> trädgårdsveronika	HV - ej GS

Kommentar allmogeåker

Bengt Stridh

Enligt Sveriges Nationalatlas (SNA) fanns det 1988 797,52 km² åkermark och 98,83 km² betesmark i Gävleborgs län. Länets yta är 18191,3 km² enligt Nationalencyklopedin. Detta ger 4,4% åkermark och 0,54% betesmark.

Mellan 1951 och 1989 har åkerarealen minskat med 20-40% i länet (40-60% i Gävle kommun) enligt SNA. Betesmarken har minskat med 54% i länet mellan 1951 och 1988. Av åkermarken utnyttjades 1989 ungefär hälften till odling av vall, grönfoder och ensilageväxter, ca 2/5 till odling av fodersäd, knappt 1/10 låg i träda eller var obrukad och en mycket liten del användes till annat i Gävleborgs län enligt SNA.

Ovanstående fakta och ändrade

brukningsmetoder har gjort att de hotade åkerarterna enligt tabell 1 och 2 idag är ytterst sällsynta i Gästrikland och Hälsingland. Vanligen är det dessutom mer eller mindre tillfälliga förekomster med ett fåtal plantor. Som exempel kan nämnas att korndådra idag bara är känd från en lokal i GS, 1 exemplar av piggfrö påträffades i GS ifjol, knölval påträffades i Söderhamn för ca tio år sedan under två år i en rabatt, paddfot fanns i Söderhamn under ett par år vid ett ödetorp och 1 exemplar av fältkrassing påträffades på Östra berget i Söderhamn. Eventuellt insamlade av frön får förstås göras med eftertanke, så att man inte riskerar att utrota växten från en lokal. Minns att de flesta av arterna är ettåriga och är i behov

av årlig frösättning!

De allra flesta av arterna i tabell 3 är i de flesta fall funna på ruderatmark om de är påträffade under senare tid. Sandtrav, åkermynta och åkerkårel är vanliga arter i Gästrikland och Hälsingland, som även finns i andra biotoper än åkrar, och som det är svårt att se att de skall bli "rödlistade" inom en nära framtid.

Sandtrav som ofta växer i grus vid vägkanter torde ha gynnats av de senaste årtiondenas explosiva utbyggnad av vägnätet. I Härjedalens flora anges att sandtrav "har nått en amärkningsvärd spridning under senare år". I Ångermanlands flora skriver Mascher "Invandrade under 1800-talets senare del. Spreds från början med vallfrö och torde redan 1910-20-talet ha varit utbredd i större delen av landskapet. Är nu allmän praktiskt taget allestädes...". Första belagda exemplaret av sandtrav i Sverige gjordes 1842.

Vad gäller åkermynta så växer den oftare på stränder än i åkrar. Danielsson skriver i Härjedalens flora att det är "en säkerligen inhemsk form vid älv- och sjöstränder, speciellt utefter Ljusnan... Dessutom finns en kulturspridd ras, som är samlad i potatisfält och liknande... Ogräsformen är sällsynt i landskapet (två lokaler)".

Den 1-åriga åkerkårel *Erysimum cherianthoides ssp. cherianthoides* och den 2-åriga storkårel *Erysimum cherianthoides ssp. altum* är två underarter som vi inte särskilt på krysslistorna i arbetet med Hälsinglands flora. Enligt Stefan Ericsson, Umeå, är storkårel ofta bestämd som bergkårel fick vi veta under botanikdagarna i Abisko. Storkårel har bladrossett nedtill. Första året är bladrossetten stjärnhårig, under andra året är bladformen annorlunda. Åkerkårel finns för övrigt bara i Västeuropa.

Rättelse - Ängerån

Följande brev har nått Anders Delin:

"I GÄBS tidskrift nr 2/94 talas det på sidan 41 om Ängerån och Korsnäs planer på utbyggnad av forsar och fall. Detta har tidigare diskuterats av vår kraftförvaltning men i dag finns inga sådana planer.

Med vänlig hälsning

KORSNÄS AKTIEBOLAG
Division Skog
Gunnar Johansson"

Ny litteratur

Bengt Stridh

KLÄPPAÄNGARNA, LJUSDAL. Naturinventering 1992. Bengt Stridh, Bo Henriksson och Tony Persson. Rapporten färdigställdes i juni 1994.

Kläppaängarna ligger vid Ljusnans östra strand och sträcker sig från tätorten Ljusdal ner till Edängeforsen där järnvägen går över Ljusnan.

Efter en sammanfattning och inledning (6 s) följer en resultatdel med separata avsnitt för växter (28 sidor), fåglar (46 s), insekter (11 s), djur (1 s) och fjärilar (1 s).

Nedan följer ett utdrag ur sammanfattningen.

“Gävleborgs Botaniska Sällskap och Naturskyddsföreningen i Ljusdal har under 1992 gjort en naturinventering inom ca 6 km² på Kläppaängarna i Ljusdal på uppdrag av Ljusdals kommun. Kärlväxter, fåglar och insekter har i första hand inventerats. Äldre uppgifter har speciellt eftersökts. Djur och fjärilar utom dagfjärilar dokumenterades översiktligt.

Sedan 1977 ingår Kläppaängarna i det område längs Mellanljusnan som klassas som riksintressant för den vetenskapliga naturvården och det rörliga friluftslivet i Naturresurslagen. Området har dock inte erhållit något skydd. Syftet med inventeringen var att dokumentera naturvården som bakgrund för ett eventuellt

bildande av naturvårdsområde eller naturreservat.

Flora

Olika typer av ängar, odlad mark och sannolikt betesmarker var så sent som i början på 1900-talet troligen helt dominerande på Kläppaängarna. Ängarna var en allmänning med ängsslåtter där man skördade kollektivt. Kläppaängarna var den största översvämningsängen i trakten. Idag finns inga hävdade ängar kvar. Magrare ängsmarker och vissa områden under kraftledning är ännu mer eller mindre öppna, men en stor del är idag i igenväxande eller redan igenvuxna med björkskog.

313 arter av kärlväxter har påträffats, vilket är ett högt artantal på ca 6 km². Artrikedomen beror på att många olika biotoper finns representerade. Av de olika biotoperna vatten, stränder, kärr, ängar, skogar och kulturmarker är stränderna artrikast. Detta beror till stor del på att Ljusnan ej är utbyggd och att den naturliga zoneringen därmed finns kvar. Långt ner på stranden, utanför starrbälten, finns *ävjepilört* (hotkategori 3) som är områdets sällsyntaste art. *Åkta johannesört* i en skärning och *knytlings* på en grusväg, båda fynden ost Edängeforsen, har sina enda växtplatser i Ljusdals kommun inom området.

Vattenfloran är för dessa trakter artrik. Med några få undantag finns här alla vattenväxter som har påträffats i Ljusdals kommun. Bland ovanligare arter märks *andmat*, *gropnate*, *hornsärv*, *kalla*, *pilblad*¹, *trubbnate*, *vattenblink* och *vattenpilört*.

Bland ovanligare strandarter märks *brunskära*, *fackelblomster*, *gulkavle*, *gyttrad igelknopp*, *korsslamkrypa*, *kärrstjärnblomma*, *smalfräken*, *strandgyllen*, *strandlysing*, *veksäv*, *äka för-gätmigej* och *ävjepilört*.

Dvärgmåra, *odonvide* och *rankstarr* är kärrväxter värda att notera.

Tyvärr får man idag leta förgäves efter de rika bestånd av ängsväxter som tidigare måste ha funnits på Kläppaängarna. Av typiska ängsväxter som till exempel *ängsskallra*, *vårbrodd* och *ormrot* finns endast ett fåtal små bestånd. *Backruta*, *backstarr*, *brunklöver*, *myskgräs* och *ängsklocka* är ovanligare äng- eller älvlevéarter som finns på Kläppaängarna.

Bland skogsväxterna märks den ovanligt rika förekomsten av *röda vinbär*. *Blåsippa*, *druvfläder* och *olvon* är de för trakterna ovanligaste skogsarterna.

Den intressantaste gruppen av kulturarter finns i järnvägens närhet. Ovanliga arter är *berggröe*, *fjällgröe*, *färgkulla*, *gråbinka*, *krustistel*, *strimsporre*, *tysk fingerört* och *äka johannesört*. *Knytling* och *röd narv* är två arter bundna till grusvägar. Av förvildade och naturaliserade träd och buskar märks framför allt *videkornell*. Ett ovanligt åkerogräs är *svinmolke*.

Slutsatser och bedömning

Undersökningen har påvisat en mångfald av kärlväxter, fåglar och insekter på det relativt begränsade område som Kläppaängarna är.

Kläppaängarna är intressant som fågellokal både i form av en viktig rastlokal under vår och höst samt som häckningslokal för många arter. Anledningarna till att just denna plats har blivit så omtyckt av fåglar och därmed av naturintresserade är flera. En viktig förutsättning är Ljusnan. Många arter använder Ljusnan som flyttled under vår och höst. Älvens lopp är ett orienteringsmärke för fåglarna på väg in i landet och mot fjällen. Om våren blir Ljusnans strömmande vatten tidigare öppet än i de omkringliggande sjöarna. Markerna invid Ljusnan är flacka och därför översvämmas de om våren och ibland om hösten (mera förr än nu, på grund av att Ljusnan är hårt reglerad uppströms). Vid de vattengölar som då bildas samlas vattenbundna fåglar som vadare och änder. Även lågvatten i älven attraherar många fåglar, till exempel vadare på de blottade grunden. Området är också rikt varierat med sel (lugnt flytande älvvatten), fors, öar, sjöar, sumpmarker, kärr, lövskog, barrskog och åkermarker. Kort sagt finns här många olika biotoper samlade inom ett begränsat område.

Glädjande är att *mindre hackspett* häckar på Kläppaängarna. *Mindre hackspett*, som tillhör hotkategori 4 bland Sveriges hotade fågelarter, är en art som kräver områden av lövskog och som minskat betydligt i hela landet under senare år². I Hälsingland häckar regelbundet endast ett litet antal par per år³. Ett par behöver 15-25 hektar i gammal,

orörd lövskog och åtminstone dubbelt så stor yta i en skött lövskog. Mindre hackspett är en indikatorart, det vill säga att den visar på en värdefull miljö som även har andra naturvärden. "Om den mindre hackspetten häckar i ett området vet vi att det samtidigt finns livsmiljöer för en mängd vedlevande lövträdsskalbaggar och andra insekter."⁴ Förekomsten av mindre hackspett visar alltså att Kläppaängarna har en i Hälsingland mycket sällsynt miljö, som det är viktigt att värna om.

Strandskogar mot vatten och med lövskog igenväxande odlingsmarker anses båda som skyddsvärda fågelbiotoper⁵.

Många insektsarter är starkt specialiserade och på Kläppaängarna finns talrika småbiotoper som hyser olika arter. En av de stora bristvarorna idag i naturen är död ved, särskilt grov död ved. I den och dess svampar lever många hotade insektsarter. Både den hotade kortvingen (troligen) och den hotade barkborren hör hit. Det verkar också som att den hotade kortvingen och mindre hackspett lever i likadan miljö.

Hävdad ängsmark är idag mycket sällsynt i hela Sverige. Om Kläppaängarna idag sett ut som för 75-100 år sedan hade det varit av riksintresse att bevara ängarna i sitt öppna skick. Idag ger den flera tiotals hektar stora sammanhängande lövskogen Kläppaängarna ett högt värde. Såvitt känt är endast lövbrännan på Brassberget i Ramsjö en större lövskog i Ljusdals kommun.

I takt med att avverkningar sker av lövskogen på Kläppaängarna minskar dess naturvärde och en uppenbar risk

finns exempelvis att det häckande paret av mindre hackspett överger området, vilket skulle vara mycket olyckligt. Bevarandet av mångfalden är ett viktigt argument. Allt löv och särskilt stora lövområden är väsentligt i vårt barrskogsdominerade land. Med tanke på att det sammanhängande lövskogsområdet är så stort är det ett önskemål att det ej avverkas och att inga mänskliga ingrepp i form av husbyggen, vägdragningar, dikningar etc görs. På sikt kommer sannolikt gran att vandra in i lövskogen och då blir det aktuellt med åtgärder för att hålla undan granarna.

Viktigt för bevarandet av artikedomen bland framför allt växter, men även bland fåglar, är att Ljusnans vatten förblir outbyggt. Ävjepilört och många av de andra strandväxterna är beroende av att älven ej regleras."

Beställning

Rapporten har tillsänts kommun-ekolog Jan Hedman, Ljusdals kommun, Box 700, 827 00 Ljusdal. Hur beställning av rapporten går till och priset för densamma känner redaktionen ej till.

Rättelse

- ¹ Skall vara hybrid mellan pilblad och trubbpilblad, enligt bestämning gjord av Stefan Ericsson, Umeå, på färsk planta tagen från Kyrksjön.

Litteratur

- ² Lennart Risberg. Sveriges fåglar, aktuell översikt över deras utbredning, numerär och flyttning samt något om svensk ornitologi. Sveriges Ornitologiska Förening. Stockholm 1990.
³ Fåglar i X-län 1990-1993.
⁴ Naturhänsyn i skogen. Forskningsstiftelsen Skogsarbeten. Falköping 1991.
⁵ Skyddsvärda fågelbiotoper i norra Sveriges skogar. Faunavård i skogsbruket - praktiska hänsyn. Skogsstyrelsen. Jönköping 1991.

Hotade och sällsynta växter i Dalarna

Landskapet Dalarna är hemvist för ca 1000 arter kärlväxter. Med sitt breda spektrum av skilda naturtyper – från ekskog till kalvfjäll, från dynfält till rikkärr, från slätteräng till urskog – är landskapet väl ägnat att hårbärgera en stor rikedom av växtarter.

Mycket riktigt har också en rad växtlokaler i kalkområdena, invid sydbergen och längs Dalälven sedan sekler varit populära vallfartsmål för botanister. Leende låg Dalälven där, med ålderdomliga bondbyar vid älven, omgivna av milsvida skogar och berg. I synnerhet siljansområdet har lockat de flesta epokers namnkunnigaste "Botanici" till både forskargärningar och artjakter.

Nu är tiderna annorlunda. Med 1900-talet har människan också i Dalarna klivit ur självhushållningens trätofflor och omdanat landskapet efter nya modeller. Myren har blivit åker, ängen har blivit skog och gammelskogen granodling.

Denna hastiga omdaning har inneburit ett dråpslag för floran i Dalarna. Allt fler av de gamla åkrarnas, ängarnas, skogarnas och myrmarkernas inbyggare har gett tappt inför den storskaliga förvandlingen.

Dalarnas Botaniska Sällskap, DABS, har under åren 1988-93 kartlagt denna förvandlings konsekvenser för de 160 allra ovanligaste och mest hotade kärlväxtarterna. Genom att spåra upp alla gamla kända lokaler för dessa arter har dagsläget för dem framträtt klart, liksom hotbilderna och i förlängningen trenderna för stora delar av vår inhemska flora.

Rönen från inventeringen ligger till grund för boken om de hotade och sällsynta växterna i Dalarna. I volymen som rymmer 378 sidor presenteras de hotade växterna ingående på artfaktablad. I flera kapitel förs diskussioner om florans förändringsmönster i tid och rum, invandringshistorik samt landskapets natur- och kulturhistoria.

Att enbart skildra en förändring med dess konsekvenser för floran vore orätt mot alla engagerade floravårdare och växtintresserade. Därför innehåller boken även tips och råd till såväl allmänhet som myndigheter kring floravård i praktiken.

Texten åtföljs av ett rikt bildmaterial, med bl a många äldre bilder av växtmiljöer i Dalarna. Flertalet nu kända arter porträtteras dessutom med fotografier, varav ett 40-tal i färg. Aktuella utbredningskartor för samtliga arter kompletterar helheten.

Hotade och sällsynta växter i Dalarna. Kärlväxter. 378 sidor. 51 färgbilder, 101 svartvita foton, 160 kartor, tabeller och teckningar. ISBN 91-630-2077-7.

Pris inbunden 250 kr (inkl. moms).

Boken beställes genom att 310 kr (inkluderar frakt och emballage) insättes på DABS' portgiro 676717-2 med noggrann angivelse av namn och adress.

Pressklipp

Ministern värnar solvändan

Gefle Dagblad 94-09-01

GÄVLE

Från början var hon mark- och planminister. Efter Olof Johanssons avgång som miljöminister tog hon även över hans arbetsuppgifter. När Görel Thurdin, c, besökte Hemsta hage på onsdagen, sammanföll de båda ämbetena ovanligt tydligt.

VAL -94

På regeringens bord ligger just nu ett förslag till en ny plan- och bygglag, framarbetad av bland andra Görel Thurdin. Den största skillnaden mot tidigare är att man i framtiden ska ta en mer övergripande hänsyn till kultur- och miljövärden när man bygger.

- Mina två ämbeten sammanfaller rätt så ofta, men det märks särskilt tydligt i det här fallet, sa Görel Thurdin som guidades runt bland det höga gräset i Hemsta hage av partikamraten och oppositionsrådet Alice Lundgren.

Det var i början av sommaren som kommunkologen Peter Ståhl i en miljöberedning uppmärksammade kommunens politiker på att Hemsta hage inte är vilken liten oanvänd gräsplätt som helst.

Marken utgör en rest av ett odlingslandskap brukat på

järnåldern och innehåller en artrik flora där bland annat den relativt sällsynta solvändan ingår.

Nej till parkering

- Fram till dess var det mer eller mindre klart att markägaren Arcona skulle få tillstånd att bygga parkeringsplatser till den planerade lågprisbutiken alldeles i närheten. Nu talar det mesta för att det inte blir någon parkering här, sa en nöjd Alice Lundgren.

I stället kan hagen komma att inhägnas med ett lågt räcke för att undvika att människor tippa trädgårdsavfall med hjälp av skottkärror. Då kommer också en skötselplan att utarbetas. Det kan också komma att placeras ut skyltar som berättar om markens värde liknande de skyltar som finns vid fornminnen.

I den nya plan- och bygglagen poängteras att grönområden nära stadskärnor särskilt väl ska bevaras. Lagen säger

också att de som planerar byggnationer ska lyssna till den expertis som finns på alla berörda områden.

Grönområden behövs

- Vi ska helt enkelt fostra våra planerare till att inse att vi behöver de grönområden som finns nära våra städer. Det är viktigt att få in hela systemtänkandet också i byggandet, sa Görel Thurdin.

MONICA LINDER

Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS)
Lokalförening till Svenska Botaniska Föreningen

Medlemsregister augusti 1994

187 medlemmar varav 14 familjemedlemmar

GÄBS behöver ditt stöd.
För bara 25 kr blir du familjemedlem i GÄBS
(som familjemedlem får du ingen tidskrift).

Adressändringar sänds till Bengt Stridh

Behöver du utställningsskärmar?

GÄBS har genom Peter Ståhls försorg köpt modulskaer for utstillinger. Det är 8 stycken skärmar i storleken 70 cm x 200 cm, som kan vikas ihop i paket om 70 cm x 100 cm. Hör av dig till Peter om du vill boka skärmarna för någon utställning du har på gång.

Johan Abenius	Svedviksvägen 29	149 43	Nynäshamn
Ingrid Alm-Elmeborg	Sandhamngatan 42E, 2 tr	115 28	Stockholm
Bert Andersson	Fabriksgatan 8	784 68	Borlänge
Gullan Andersson	Åkerslundsvägen 18	810 22	Årsunda
Gunnar Andersson	Ångsvägen 4	826 35	Söderhamn
Magnus Andersson	Lärkvägen 6	822 31	Alfta
Bo Appel	Dalgatan 1B	824 00	Hudiksvall
Mora Aronsson	Rymdgatan 71	195 55	Märsta
Lars Asklund	Bergslagsgatan 29T	713 32	Nora
Mats Axbrink	Blockvägen 34 B	824 34	Hudiksvall
Gunnar Bakken	Barrvägen 1	803 25	Gävle
Björn Belfrage	Fjärde Tvärgatan 51	802 82	Gävle
Berit Bellander	Furumovägen 17F	806 41	Gävle
Magnus Bergström	Jungfrugatan 50 nb	114 44	Stockholm
Anders Bertilsson	Bäcksholm	565 91	Mullsjö
Lars Björs	Skälbo 4158	820 40	Järvsö
Sigvard Bodin	Snarböle 3494	826 94	Norråla
Gunnar Bodlund	Kaptensgatan 9A	826 57	Söderhamn
Lennart Bratt	Linnevägen 23A, 1 tr	791 32	Falun
Harald och Greta Brodin	Storgatan 27 B	824 31	Hudiksvall
Kerstin Bryntse-Andreassen	Ståttlandsvägen 5	816 92	Lingbo
Urban Carlbäck	Murmästargatan 33B	802 70	Gävle
Carl-Eric Carlsson	Föränge 1067	820 40	Järvsö
Berndt Carrington	Hästbergsringen 18	791 36	Falun
Börje Cedemark	Norrlandsvägen 73C	821 36	Bollnäs
Birgitta Classon	Västra Vägen 28A	803 24	Gävle
Nils och Ingegerd Dahlberg	Regementsgatan 30	831 35	Östersund
Bengt Danielsson	Kremlevägen 3	756 46	Uppsala
Per-Erik Danielsson	Sunnerstavägen 7	821 41	Bollnäs
Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10	Arbrå
Ingemar Echard	Älvkarhed 221	828 95	Viksjöfors
Janne Edelsjö	Karlbergsvägen 68	113 35	Stockholm
Malte och Gunnel Edman	Långängsvägen 2	820 10	Arbrå
Joakim Ekman	Kampementsgatan 8	115 38	Stockholm
Torbjörn Eliasson	Pl 407D	820 50	Los
Roger Englund	Flogstavägen 81B	752 63	Uppsala
Åke Englund	Ordensgatan 11A	820 10	Arbrå
Elsa Eriksson	Pl 74	828 93	Voxnabruk
Gun Britt Eriksson	Box 11056	800 11	Gävle
Gunnar Eriksson	Kuppsvåsvägen 82A	804 29	Gävle
Sten Eriksson	Tuvstarrvägen 32	803 30	Gävle
Gunnar Ersare	Ringvägen 2	820 60	Delsbo
Lars-Henrik Forsblad	Tiugsvägen 11	824 31	Hudiksvall
Signe Frank	Flästa 3718	820 10	Arbrå
Kajsa v Friesen-Grapengiesser	Snäre 191	827 92	Ljusdal
Sven Erik Färlin	Häva 348	820 42	Korskögen
Lennart Glans	Tjarnvägen 1	824 34	Hudiksvall
Hans Granegård	Tallbacksvägen 31D	811 41	Sandviken
Anne-Marie och Göran Dahlbäck	Gräbergsvägen 20	805 95	Gävle
Erik Götthner	Lugnvägen 6	816 30	Ockelbo
Lars Åke Haller	Idungatan 4	802 67	Gävle

Växter i Hälsingland och Gästrikland 3/1994

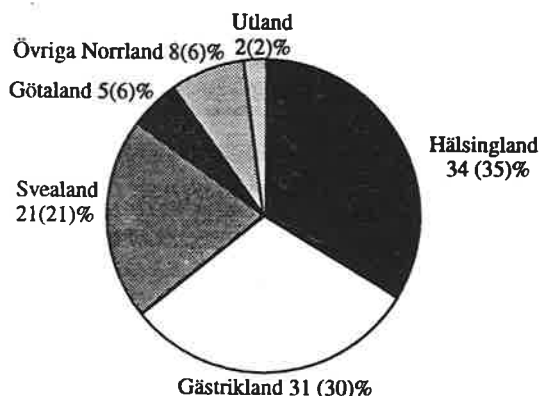
Jens och Carina Hansen	Bondarv 2242	820 40	Järvsö
Jan Hassner	Rådhusgatan 25	827 33	Ljusdal
Pia Hedblom och Stefan Flodin	Rävpasset 13B	803 35	Gävle
Gunnel och Per Hedkvist	Främlingshemsvägen 18	810 22	Årsunda
Pär Hedvall	C.D. Ekmanväg 4	820 23	Bergvik
Birgitta Hellström	Ringvägen 35	810 41	Forsbacka
Bengt Hemström	Östånäsvägen 13B	810 70	Älvkarleby
Bo Henriksson	Gamla Landsvägen 5	828 34	Edsbyn
Elisabeth Hermansson och Victor Li	Myra 2276	820 40	Järvsö
Mats Hindström	Märgelvägen 14A	802 57	Gävle
Barbro Holma	Blockvägen 29 III	824 34	Hudiksvall
Hans Hultin	Sickervägen 7	805 97	Gävle
Gösta Hällhoff	Vänortsvägen 37, 2tr	824 41	Hudiksvall
Per-Gunnar Jacobsson	Ringvägen 41	820 60	Delsbo
Erling Jirle	Måsvägen 10B	227 33	Lund
Hans Johansson	Slättervägen 48	824 00	Hudiksvall
Maj Johansson	Pl 682	820 46	Ramsjö
Marianne Johansson	Pl. 2812 A	733 91	Sala
Rune Johansson	Linskäktvägen 17	805 97	Gävle
Birger Jonsson	Fältspatsvägen 46	806 31	Gävle
Gum Jonsson	Fältspatsvägen 40, 2 tr	806 31	Gävle
Leif Jonsson	Per-Ersgränd 4	820 10	Arbrå
Margareta Jubel	Siggebodavägen 2A	814 30	Skutskär
Sigurd Jönsson	Nordanågatan 8	822 00	Alfta
Lennart Karlén	Rödsippsstigen 1	153 31	Jäma
Nils-Gunnar Kempe	Älgstigen 7C	811 41	Sandviken
Arild Krovoll	Olav Engelbrektssons Allé 48	N-7040	Trondheim NORGE
Gunborg Lantell	Tenngatan 8	811 52	Sandviken
Arnold Larsson	Johannesberg 3465	820 60	Delsbo
Bengt Larsson	Åsevägen 1196	840 10	Ljungaverk
Bengt MP Larsson	Johannesbäcksg 80B, 2tr	754 33	Uppsala
Berit Larsson	Holmsundsvägen 23	804 29	Gävle
Lars Larsson	Skolhusgatan 25	826 31	Söderhamn
Leif Larsson	Långgatan 79	822 00	Alfta
Ove Lennström	Åkerslundsvägen 93	810 22	Årsunda
Gunnar Lenströmer	Häcklingevägen 28	818 91	Valbo
Anders Lindqvist	Floravägen 4A	841 00	Ånge
Erik Ljungstrand	c/o Bo Ljungstrand, Smaragd g. 9	421 49	Västra Frölunda
Birgitta och Per-Owe Looock	Svangatan 4D	803 46	Gävle
Bertil Lund	Ringarstigen 29	804 26	Gävle
Hans Lundberg	Kyrkängsvägen 2	804 26	Gävle
Gunnar Lundblad	Kanikebolsgratan 20	742 36	Östhammar
Åke Lundblad	Televägen 3	814 31	Skutskär
Bengt-Olof Lundinger	Jägargatan 7	802 64	Gävle
Rolf Lundqvist	Kyrkvägen 12	790 26	Enviken
Stig Magnusson	Rävpasset 7C	803 35	Gävle
Per Mellström	Wijberget 10	816 30	Ockelbo
Ingegerd Mickelz	Björkhamreg. 10 D	821 31	Bollnäs
Per-Erik Modd	Östergatan 1B	821 42	Bollnäs
Gunnar och Karin Nilsson	Vägskrivargatan 1A	803 20	Gävle
Lars och Lisa Nilsson	Wijberget 18	816 30	Ockelbo
Tage Nilsson	Näckrosvägen 9	286 72	Äslunga
Nadja Niordson	L. Grevegårdsvägen 25	426 55	Västra Frölunda

Anders Nordin	Idungatan 15	195 51	Märsta
Lars-Thure Nordin	c/o Dortin Karlshöjd 2010	395 90	Kalmar
Bo Norell	Tredje Tvärgatan 24A	802 84	Gävle
Ingrid Norlén	Fleminggatan 29, 3tr	802 55	Gävle
Berndt Nyberg	Grän Rasbo	755 96	Uppsala
Sören Nyström	Tansågatan 10	784 43	Bortlänge
Göran Odelvik	Odlingsvägen 10, 3 tr	147 50	Tumba
John Ohlanders	Knyssla 380	820 12	Rengsjö
Stefan och Elisabeth Olander	Björkhamregatan 8D	821 31	Bollnäs
Bengt Oldhammer	Oljonsbyn 5290	794 92	Orsa
Christina Olmås	Hofra 271	820 42	Korskögen
Eva Olsson	Pl 4238A Sjövästa	820 40	Järvsö
Karin Olsson	Pl 1008	820 41	Färila
Kenneth Olsson	Åsgatan 6	827 35	Ljusdal
Per-Olof Olsson	Durovägen 42	803 28	Gävle
Ulf Olsson	Västerörröningen 20	805 97	Gävle
Björn Owe-Larsson	Årstavägen 104 nb	120 58	Årsta
Aage Pedersen	Vestre Alle 49	DK 9530	Støvring DANMARK
Anna Persson	Valla 1429	820 41	Färila
Stefan Persson	Pl 2271 Röst	821 94	Bollnäs
Åke Persson	Skolgatan 12	981 31	Kiruna
Bengt Pettersson	Trollkäsen 2920	830 44	Nälden
Christer Pålsson	Lorås 1734	830 70	Hammerdal
Christer Pålsson	Lorås 1734	830 70	Hammerdal
Mrs. C.H. Read	4 Knoll Hiell View, Trudox Hill, Frome.	Somerset BA 11 5 DT	ENGLAND
Barbro Risberg	Hagmarksgatan 44	813 33	Hofors
Sven Rosenkvist	Tröddjevägen 54	805 96	Gävle
Sven Rune	Bergstig 6	805 98	Gävle
Torsten Röstlund	Gaddaborgsvägen 48	818 32	Valbo
Enar Sahlin	Box 3	430 63	Hindås
Margareta Sandberg	Garlvö 33	824 93	Hudiksvall
Margit Sandberg	Tallvägen 26C	826 34	Söderhamn
Hilding Sandenör	Brunnsgatan 84B	802 51	Gävle
Einar Sjödin	Bergsgatan 10	827 33	Ljusdal
Lars Sjölin	Vallarestigen 30	803 42	Gävle
Erik Skarp	Roslagsvägen 13	113 55	Stockholm
Lotta Skogh	Gärvägen 55B	811 31	Sandviken
Eric Stefansson	Pl 9 Gåsholma	817 94	Norrundet
Lennart Stenberg	Fastlagsvägen 13	126 48	Hägersten
Bengt Stridh	Flisavägen 36, 1tr	723 53	Västerås
Peter Ståhl	Majvägen 30	803 33	Gävle
Bo Svanholm	Önevägen 15	832 00	Frösön
Bengt Sättlin	Trekanten 38	825 31	Iggesund
Tor Söderlund	Heidenstamsgatan 47	754 27	Uppsala
Jan Teodorsson	Storbrovägen 3	682 33	Filipstad
Karin Tydrén	Sicksackvägen 39C	803 33	Gävle
Göran Törnqvist	Bredåker 4889	820 70	Bergsjö
Gunnar Uhlén	Skeppdalsvägen 67	824 61	Hudiksvall
Rosa Wallgren	Källparksgatan 2, 3tr	754 32	Uppsala
Kjell Wallin	Kubbovägen 4	805 92	Gävle
Jane Walter	Lidnersplan 6, 6 tr	112 53	Stockholm

Björn och Birgitta Wannberg	Ormvärksvägen 7	756 52	Uppsala
Mats Wedin	Gnejsvägen 7A	752 42	Uppsala
Olof Wedin	Ulmoravägen 31	805 97	Gävle
Göran Wendt	Högtorpsvägen 142 B	352 42	Växjö
Börje Wernersson	N. Källåsvägen 49	430 50	Källered
Sture Westerberg	Läsvägen 97	976 34	Luleå
Rolf Westerlund	Myra 2286	820 40	Järvsö
Torbjörn Westermark	Ladugårdsvägen 5	183 38	Täby
Kent Westlund	Kallback 732	820 23	Bergvik
Carl Johan Wikström	Nora Skogsinstitut	840 73	Bispgården
Bengt Wilander	Smultronbacken 21 A	811 37	Sandviken
Rune Wretman	Korpvägen 49	802 64	Gävle
Ingrid Wäng	Hälsingegatan 12B	821 32	Bollnäs
Åke Ågren	Ringvägen 9E	826 50	Söderhamn
Gösta Åslund	Ludvigsbergsvägen 22B	852 34	Sundvall
Ing Marie Åström	Pl 2515	830 40	Krokom
Edith Östlund	Sund 752	820 46	Ramsjö
Sune Östlund	Övre Backbergsvägen 10	812 93	Kungsgården
Bollnäs kommunbibliotek	Västergatan 12	821 00	Bollnäs
Botaniska Muséet	Biblioteket, Ö. Vallgatan 18	223 61	Lund
Dalarnas Botaniska Sällskap	c/o Berndt Carrington, Hästbergsringen 18	791 36	Falun
Databanken för hotade arter	Box 7072	750 07	Uppsala
Domänverket Ljusdals Revir	Hantverkargatan 14 B	827 00	Ljusdal
Edsbyns bibliotek	Celsiusgatan 2	828 00	Edsbyn
Gotlands Botaniska Förening	c/o Larsson, Lummelundsvägen Pl. 4875	621 41	Visby
Gävle-Dala Fältbiologerna	c/o Eriksson Ava 3250	820 60	Delsbo
Göteborgs Universitetsbibl.	Svensktrycket Box 5096	402 22	Göteborg
Hofors bibliotek	Box 135	813 00	Hofors
Hudiksvalls bibliotek	Långgatan 2	824 00	Hudiksvall
Iggesunds skogsf. Modo Skog AB	Box 15	825 20	Iggesund
Inst. för systematisk botanik	Biblioteket, Carls Skottsbergs gata 22	413 19	Göteborg
Inst. för systematisk botanik	Biblioteket, Box 541	751 21	Uppsala
Jämtland-Härjedalens Naturskyddsförbund	Box 595	831 27	Östersund
Korsnäs AB	Division Skog	801 81	Gävle
Kungliga Biblioteket	Box 5039	102 41	Stockholm
Linköpings Universitetsbibl.	Svensktrycket	581 83	Linköping
Ljusdals bibliotek	Box 700	827 00	Ljusdal
Ljusdalsbygden museum	Museivägen 5	827 30	Ljusdal
Lunds Universitetsbibliotek	Box 3	221 00	Lund
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	Miljövårdsenheten	801 70	Gävle
Miljökontoret	Box 36	801 02	Gävle
Naturhistoriska riksmuseet	Botaniska avd., Biblioteket, Box 50007	104 05	Stockholm
Naturrutan i Gefle Dagblad	Box 367	801 05	Gävle
Nordanstigs kommunbibliotek	Box 56	820 70	Bergsjö
Sandvikens folkbibliotek	Box 503	811 25	Sandviken
Stads- och länsbiblioteket i Gävle	Södra Strandgatan 6	802 22	Gävle
Stockholms Universitetsbibl.	Svensktrycket	106 91	Stockholm
Söderhamns stadsbibliotek	Köpmangatan 6	826 00	Söderhamn
Umeå Universitet	Avd. för ekologisk botanik	901 87	Umeå
Umeå Universitetsbibliotek	Box 1441	901 24	Umeå
Uppsala Universitetsbibliotek	Box 510	751 20	Uppsala
Värmlands Botaniska Förening	Stöpsjöhyttan	682 00	Filipstad
Västergötlands Botaniska För.	Biologiska Mus. 4:e Villagatan 6	502 44	Borås
Västerbottens Botaniska Förening	Box 10098	900 10	Umeå

GÄBS:arnas hemvist

Följande statistik bygger på läget den 25 augusti 1994 då det var 173 fullbetalande medlemmar, en minskning med 12 sedan ifjol. De 14 familjemedlemmarna, en ökning med 1, har ej räknats in i statistiken. Inom parentes anges läget i september 1993.

Gävle toppar som vanligt 14-i-topp listan uppgjord efter våra medlemmars postadresser. Sandviken och Stockholm(!) är årets "hot spots", medan Uppsala svarar för årets ras. Inom parentes anges motsvarande siffra för september 1993, om det då fanns minst 3 medlemmar på orten.

1. Gävle 36 (38)
2. Hudiksvall 10 (11)
3. Uppsala 8 (12)
4. Bollnäs 7 (8)
5. Järvsö 6 (7)
- Stockholm 6 (4)
7. Arbrå 5 (5)
- Sandviken 5
- Söderhamn 5 (5)
10. Ljusdal 4 (4)
11. Alfta 3 (3)
- Delsbo 3 (3)
- Ockelbo 3 (3)
- Årsunda 3 (4)

Årets julklapp!

Ge din kompis ett medlemskap i GÄBS!

3 nummer av VÄX som räcker hela 1995. Hela 3 x 48 = 144 sidor under 1994, mer än en sida var tredje dag!

Medverka i VÄX

Bengt Stridh

Vi i VÄX redaktion vädjar till alla GÄBS:are att aktivt bidra i VÄX. Det är en trend under de senare åren att det blivit svårare att få in material till VÄX. Det är inte helt ovanligt att redaktionen vid manusstopp står med endast ett fåtal sidor insänt material. (Vi brukar få det mesta av materialet efter manusstopp.) Eftersom vi normalt inte har mer än några sidor på lager sprider sig då en lätt desperation inom redaktionen.

Vi har till och med funderat på så drastiska åtgärder som att minska antalet nummer till två per år, men det tycker vi skulle vara tråkigt. Vi vädjar därför till alla GÄBS:are om material till VÄX.

Önskelista

- Utbredningskartor för Gästrikväxter. Varje nummer. HÖG prioritet.
- Utbredningskartor för Hälsingväxter. Varje nummer. HÖG prioritet.
- Artiklar om växtfynd, försummade arter (här kan utbredningskartorna fylla en uppgift!), svårbestämda arter etc. HÖG prioritet.
- Artiklar om någon speciell upplevelse i samband med något växtfynd, utflykt etc.
- Rapporter från exkursioner, slätterhelger, ängens dag, möten etc. Katastrofalt dålig rapportering!
- Händelser till kalendariet. Det mesta får redaktionen snoka rätt på själva.

Inflödet av uppgifter till kalendariet brukar vara uselt trots att vi vet att mycket arrangeras runt om i Gästrikland och Hälsingland!

- Anmälan av och recensioner av ny litteratur.
- Klippurpressen. Dagstidningar, andra botaniska tidskrifter etc.
- Teckningar. Vi har stor brist på illustrationer. Ett stort tack skall riktas till Jonas Lundin, Gävle, som tjänstvilligt bidrar med teckningar till omslagssidan.
- Foton. Vi har tidigare sagt att vi skulle kunna ha ett uppslag med färgbilder åtminstone i två nummer per år och att vi skall rikta in oss på bilder som man inte hittar i fotofloror etc. Det senare kravet blir allt svårare att uppfylla på grund av den flod av naturböcker som numera kommer ut. Gärna fler bilder av den typ Anders Delin tagit på skillnader mellan närstående och kanske svårskiljbara arter! Det vore bra att ligga åtminstone ett nummer i förväg här. Det har hittills nästan alltid fattats ett beslut i sista minuten.
- Universitetsarbeten som anknyter till i Gästrikland och Hälsingland
- ... tänk själv ut något... det behöver inte vara "märkvärdigt" och det går alldeles utmärkt att skriva kort, en halv sida är helt OK.

Råd till författare i VÄX

Vi i redaktionen är naturligtvis mycket tacksamma för alla manus vi får, oavsett om de är skrivna för hand, på skrivmaskin, på dator eller mera ortodox inhackade på stentavla.

🍏 *Manus på diskett* skickar du till Bengt Stridh, Flisavägen 36, 1 tr, 723 53 Västerås, 021/84 23 07. **Bifoga alltid en utskrift av din artikel.**

🍏 *Manus i andra tillstånd* skickar du i god tid före manusstopp till Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1A, 803 20 Gävle, 026/12 46 31, för inskrivning till dator.

Vi är **mycket** tacksamma för alla illustrationer.

Till sist en vädjan: Kom ihåg att hålla tiden för manusstopp!!!

Medverka i VÄX

Gläd dina medbotanister genom att skriva om växtfynd, exkursioner, ny litteratur, skicka in intressanta tidningsklipp etc!

Manusstopp

9 januari 1995

Innehåll

- 3 GÄBS höstmöte 16 oktober.
- 4 Pricknattljus *Oenothera rubricaulis* ny art i Hälsingland. *Bengt Stridh.*
- 5 Sökte gullpudra - fann stor lokal med sårläka. *Birgitta Hellström.*
- 7 Trubbpilblad x pilblad i Ljusdal. *Bengt Stridh.*
- 10 Ännu ingen fröplanta av asp. *Anders Delin.*
- 11 På upptäcktsfärd i Härjedalens kärleväxtflora. *Bengt Stridh.*
- 15 Alla fynd i Gästrikland 1993.
- 16 Ängens dag på Remman. *Bengt Stridh.*
- 19 Inventerarmöte i Gästrikland 1994. *Gunnar Nilsson.*
- 22 Resa till normans marker. *Stefan Olander.*
- 27 Ett sommarminne. *Kristina Olsson.*
- 28 Orsa Finnmark. *Bengt Stridh.*
- 29 Backsmörblomma.
- 30 Allmogeåker. *Roger Svensson.*
- 33 Kommentar allmogeåker. *Bengt Stridh.*
- 34 Rättelse Ängerån.
- 35 Ny litteratur. *Bengt Stridh.*
- 39 Pressklipp.
- 40 Medlemsregister.
- 45 GÄBS:arnas hemvist.
- 46 Medverka i VÄX. *Bengt Stridh.*